

KONYA

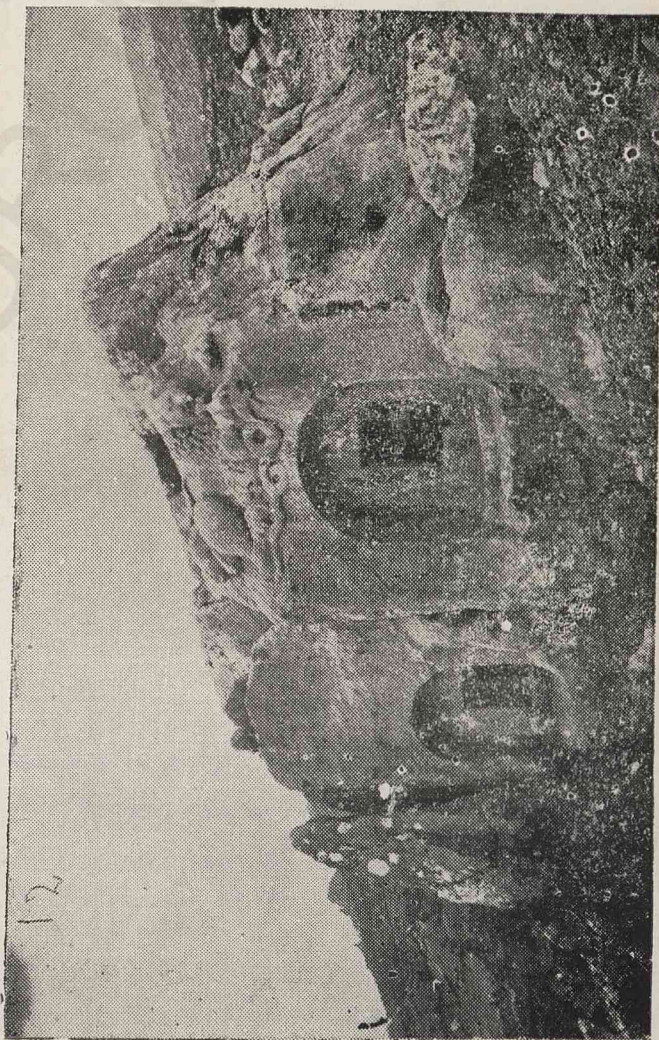

İÇİNDEKİLER

Konya Vilâyetindeki Hitit

abideleri ve Hititlerin dinleri	Naci Fikret Baştağ
Süruri	Abdülkadir Erdoğan
Bir ahi icazetnamesi	Konya
Karaman oğulları tarihi	H. Fehmi Turgal
At hakkında mitolojik malûmat	Konya
Selçuk Tarihi	H. Fehmi Turgal
Ayarlar ve ahilere dair notlar	Konya
Mektubatı Mevlâna hakkında	Konya

Halkı tarafından aydabir çıkarılır

Fasillar karyesindeki Hititler abidesi

Konya Revüsü: II

KONYA

HALKEVİ TARAFINDAN AYDA BİR ÇIKARILIR

KONYA

[Neolitik devirde Konya — Hitit medeniyeti ve Konya — Friky medeniyeti ve Konya — Yunanlılar ve Romalılar zamanında Konya — Selçuklular zamanında Konya]

NACİ FİKRET BAŞTAK

II.

HİTİT MEDENİYETİ

IV.

Konya vilâyetindeki Hitit abideleri ve Hititlerin dinleri

IV.

*Konya vilâyetinde ve Konya şehrindeki arslan heykelleri ve Hititlerin
dininde arslanın kıymet ve ehemmiyeti*

Anadolunun hemen her tarafında sayısız denilecek kadar çok arslan heykelleri vardır; vaktile bunların yalnız Friky medeniyeti zamanından kalma oldukları zannediliyordu. Fakat Hititler ve bunların muazzam medeniyetleri görüldükten sonra anlaşılmıştır ki bu arslan heykellerinin hemen kısmıazamı, bu hayvana dinen büyük ve mühim

bir mevki vermiş olan Hitit'ler zamanından kalmış ve Hitit'lerin din ve kültürüne hemen aynen denilecek surette tevarüs etmiş olan Ferikyalıları ise bu hususta da onları taklit ve tanzir etmişler, ve neden sonra gelmiş olan ve dinen müslüman oldukları halde dinî taassubun fevkine çıkarak her türlü bedîî san'atları ve bedîî eserleri hi-

maye, tesahüp ve hatta terviç etmekle de kalmıyarak kendileri de taklit ve tanzire çalışan ve bu çalışma neticesinde nihayet müstakil bir Türk mimarisi, bir Türk san'atı vücuda getirmiş ve muvaffak olmuş olan Anadolu Selçukîleri de bu, arslanlara dinen bir mevki vermemekle beraber vücuda getirdikleri asarı mimariyenin pek çok yerlerine heykellerini yerleştirmişler, Konya sûrunun bir takım burç ve kapılarını bu muhteşem hayvanın heykelleriyle süslemişlerdir. Hayvanî hayatın derin ve koyu karanlıklarından sıyrılmağa başlayan, yani şuurî faaliyetin ilk fecrine girmiş olan iptidai insan, tabiatın güneş, ay, yıldızlar, fecir, şafak, yıldırım, raad, şimşek ve saire gibi cansız kuvvetlerine karşı nasıl bir hayret ve haşyet hissile sarsılmış ve kendisinde bunlara karşı korku ile karışık bir hissi hürmet ve taabbüt hasıl olmuşsa aynı suretle canlı mahlûkat içinde de şu veya bu suretle nazarı dikkat ve hayretini celbeden bir takım hayvanlara karşı da aynı suretle bir hissi hürmet ve taabbüt veya bir hissi havf ve haşyet hasıl olmuştur. Arslan ile Yılan bu iti-

barla başta gelirler: Yılan diğer hayvanlarınkine hiç benzemiyen uzun şekliyle soğukluğu ile, sessizliği ve sinsiliği ile, korkunç gözleriyle pek müthiş ve adalı bir kuvvete malik olan vücuduyla, mühlik zehrile ve ansızın insanı ısırıp öldürmesiyle ve daima karanlık kuytu yerlerde, çalıklar arasında bulunmasıyla insanda derin bir korku ve nefret uyandırmış ve bu hayvanla karanlık unsuru arasında fikrî ve dinî bir rabita tesisine sebep olmuştur. Kâinatın veyahut insanın tekevvün ve teşekkülünde hep fena cihetler, hep zararlı ve ziyanlı hadiselerde bu hayvana atf ve tahmil edilmiştir.

Arslana gelince; her ne kadar bu lâhime de insan için muzır ve tahripkâr bir mahluk ise de, insanlar bunun şiddetini diğer hayvanların meselâ, kaplan, kurt, sırtlan ve saireninkine nazaran daha ehven bulmuşlar ve bu hayvanın tabiatındaki vakar, azamet, mehabet ve gururun pek derinden meftun ve meshuru olmuşlardır. Filhakika bu hayvana atfedilen bir civanmertlik, bir ülüvvücenap, bir nevi ademi tenezzülü kahramanane kendisini pek co-

ki zamanlardanberi diğer hayvanların, hatta bizzat insanın kendisinin bile fevkine çıkarılmasına ve kendi içlerinde mertlik, kerem, ülüvvücenap, şecaat, cesaret ve feragati kahramanane ile muttasıf olanları: "Arslan gibi, Arslan yürekli, Arslan mizaçlı ... ilâh," gibi sıfatlarla tavsif etmelerine sebep olmuştur.

Binaenaleyh Zoolâtrie yani hayvanperesti'de arslan birinci mertebeyi işgal etmiş ve hassaten (İleri Asya-Asie antérieure) nin pek çok kavimleri nezdinde pek büyük bir itibara mazhar olarak binlerce senedenberi paydar olan heykellerinin vücudunda getirilmesine sebep olmuştur.

Şimdiki halde Anadolu'da Arslan yoktur; fakat eski zamanlarda yani Hititler zamanında bu Yarım adada mevcut olmuş bulunması muhtemeldir. Halihazırda temamlı bir çöl ve sıcak memleketler hayvanıdır. Afrikanın her tarafında, Asya'da Hindistan, İran, Arabistan, ve Irak'ta ve badiyetüşşamda bulunur.

İşte bundan dolayıdır ki orta Asyadan gelmiş olan Sümerlerin din ve asar san'atında ta en eski zamanlardanberi kendini göstermekte bulunmuştur. Hititlerin

bu hayvanı doğrudan doğruya Sümer ve Akatlardan alarak kendi din ve medeniyetlerine idhal etmiş olmaları daha ziyade muhtemeldir.

Tekâmülü dininin bir mertebesinde insan yalnız "hayvanperest," olmakla kalmamış Zoolâtrie'yi Astrolâtrie ile mezç etmiş ve bundan muhtelif semboller vücude gelmiştir. İşte bu suretle: ateşin bir hayvan olan Arslanın hiddet ve şiddeti ile güneş arasında bir rabita görülmüş ve bu hayvan bu cirmi semaviye tahsis edilmiştir. Andre Lefevre'in [La Religion] isimli eserinde bu hususta şu pasaj görülür:

"Arslan ve Kaplana taalluk eden efsaneler pek çoktur.. Mehîp ve hevlnâk kuvvetile ve haşmet ve azametile bu hayvanlardan birincisi, herşeyden evvel, yakıp kavurucu güneşin, ziyadar ve hakim mabudların bir alâmeti, bir timsali gibi ad ve itibar edilmiştir.

Hususi vak'alar istisna edilmek şartile, Çinin fantastik Arslanlarının, Asurî devlerinin koltukları altında boğulan Arslanların, Kübelenin arabasını çeken arslanların, eski Borusselerin Arslan - mabud,,u, kudsi mabedini tezyin eden Arslan başlı acip

hayvanların, hatta İncil sahiple-
rinden Markus ile kucaklaşmış
olan arslanın hasırası bundan
ibarettir. Eski Hindin kevnî
mabudlarından biri olan Troaş-
tar Arslan şeklinde gösterilmiş-
tir. Kaplanın şekli tahripkâr
Çıvaya tahsis edilmiştir. Mısır
kadimin san'atı, Erkek arslanın
vücudu ile dişi arslanın başını
büyük bir muvaffakiyyetle istim-
al etmiştir .. Dişi arslan-
lar ve dişi arslan başlı kadınlar
güneşin zevceleridir. Ve kudreti
ziyaiyyenin müennes şekilleri-
dir..

Gerek zamanlarında Anado-
luda da arslanın mevcut bulun-
muş olmasından ve gerekse
Sumer ve Akadlardan aynen
almış olmalarından dolayı Hitit-
lerde arslana pek büyük bir
 ehemmiyet vermişler ve hatta
 arslan heykellerinin çukluğuna
 nazaran bunların dinine bu
 noktadan Leontolâtri unvanı
 verilebilecek dereceyi bulmuştur.
 Hititlerden kalmış oldukları an-
 laşılan yerlerin hemen yüzde
 sekseninde arslan heykel veya
 kabartmaları meşhuttur. Konya
 vilâyetinde bulunan Hitit abide-
 lerinden (fasıllar) karyesindeki
 abidede arslan görülmektedir.

Bunun gibi Konya vilâyetinin
 cenubundaki kazalardan Erme-

nek kazasına üç saat mesafede
 bulunan (Gargara) köyünde
 [İkiz in] yani " çifte in,, denilen
 mahalde bir Hitit sanktueri
 olmak üzere açılmış ve işlenmiş
 olan bir kayanın cephesi üze-
 rinde bir yılan ve onun üzerin-
 de de bir arslan vardır.

Bu yılan ve arslanın vaziyeti
 sayanı dikkattir: yılan arslanın
 altında olup müteaddit büküm-
 lerinden kıvranmakta, çabala-
 makta olduğu anlaşılıyor; arslan
 ise onu altına almış ve mağlûp
 etmiş bir tavrıgalibane ve ha-
 kimane gösteriyor. Bunun sem-
 bolik manası Hititlerin mabut-
 larından birisi olan güneşin
 karanlığa, giceye ve alel'itlak
 şerre ve fenalığa galebesi ve
 onu ezmesi demektir. [*]

Bu kabartmada görülen yılan
 Hitit esatırındaki " Illuyanka, "[*]

[**] Konya vilâyetindeki Hitit abi-
 deleri hakkında tafsilat almak iste-
 yenler kıdemli öğretmen Gaffar To-
 tay Salgırın [Konya vilâyetindeki
 Eti tapınaklarından: Eflatun pınarı,
 Gargara İkiz in ve Siyellâ] isimli
 üç eserini okusunlar. Koçhisar öğ-
 retmeni Memduh Yavuz Süslünün
 [Eşref oğulları tarihî ve Beyşehir
 kılavuzu] adlı eserinde de « Eflatun
 pınarı » hakkında malûmat vardır.

[**] Bu Illuyanka kelimesi ile
 Türkçe " yılan,, in aslı olan " ilan,,
 kelimesi arasındaki lafzî ve manevî
 müşâbehet sayanı dikkattir. Zaten
 Anadolunun hemen her tarafında
 ve hassaten Konyada bu hayvanın
 ismi [ilan] dır.

ismindeki yılanın efsanesini ha-
 tırlatmaktadır. Malatyada bu-
 lunmuş olan bir kabartmada bu
 "büyük yılan,, a karşı mübareze
 edilmekte olduğunu göstermek-
 tedir. Orada da yılan, İkiz in
 sanktuerinde olduğu gibi müte-
 addit kıvrımlar göstermekte ve
 arslan yerine bir takım cinler
 tarafından iri yağmur damlala-
 rıyla bombardıman edilmektedir.
 Bu hususta Delaporte'nin ver-
 diği tafsilatı yazmak faidesiz
 olmayacaktır:

" Sarayın [Malatyada bulu-
 nan] büyük divanhanesinin ya-
 nında ve sağda bulunan son
 kabartma, evvelkilerden büsbü-
 tün başka bir sahneyi arz et-
mekte ve maal'esef mevzuun
 en ehemmiyetli mahallerinden
 kırılmış bulunmaktadır. Üslup
 ve eşhasın tarzı telebbüs ve
 kıyafetleri itibarile, şüphesiz,
 Malatyada bulunan diğer ka-
 bartmaların ve yazılı kayadaki
 alayların mensup oldukları aynı
 devre aid olmaktadır. Kısaca
 geyinmiş, başı yan tarafları nısıf
 dairelerle müzeyyen tibarlı, yanı
 kılıçlı ve uzun mızrak ile mü-
 sellah bir mabud ile buna re-
 fakat öden ve tamamilen kendi-
 sine benzeyen ve elinde tut-
 duğu pek uzun bir topuzdan
 yapılmış bir mızrağa dayanmak-

ta ve omuzunda diğer bir silâh
 tutmakta olan diğer bir mabud
 vardır. Birinci mabud, üç defa
 kendi üzerine kıvrılmış olan
 müteaddit başlı bir yılanla hü-
 cum etmekte ve ona vurmakta-
dır; kendilerine yardım etmek
 üzere gökden yarım vücutlu
 bir takım cinler inmiş ve bun-
 lardan herbiri ellerinde tutmak-
 ta oldukları gayet iri yağmur
 danelerile acip hayvanı bom-
 bardıman etmekte bulunmuşlar-
dır. Bu, hikâyesi din bahsinde ge-
 çen İlloujanka = İlluyanka yılanının
 kine müşâbih bir efsaneyi san'atı
 nakr vasıtasile arz ve irâeden
 ibarettir..

Şimdi aynı müelliften İllu-
 jankanın efsanesini dinliyelim:

" Mahfuz kalarak bize ka-
 dar gelmiş olan İlloujanka yıla-
 nının efsanesi Poûroulli bayramı-
 nın esası idi. Nerik'in Furtu-
 na mabudunun hizmetinde bulu-
 nan Kella nam rahip, bu efsa-
 neye aid iki rivayeti toplamayı
 düşünmüştür ki bu rivayetler-
 den birisi eski olup Kellânın
 zamanında artık istimal edilm-
 yordu, diğeri kablelmilad XIII
 üncü asırda istimal olunan met-
 nin bize verdiği rivayettir.

"Eski rivayet budur:

" Furtuna mabudu ile İllu-
 yanka yılanı Kiskiloussa şeh-

rinde birbirine tesadüf ettiklerinde İlluyanka yılanı Furtuna mabuduna taarruz etti. Furtuna mabudu bütün mabudlara şikâyet etti: "onu cezalandırınız!", diye. İnar bir ziyafet verdi. Herşeyi mebzulen hazırladı. Şarap bardağını, Marnouvvan denilen içkinin bardağını, walhi denilen içkinin bardağını, bardaklarını hepisini doldurdu. İnar Zığaretta şehrine gitti ve Houpasija denilen adama rast geldi. İnar, Hopasijaya dedi: "İşte şunu ve bunu yaptım. Sen benim yanımda dur.", Hopasija; İnara dedi: "Eğer senin yanında yatmama müsaade edersen gideceğim ve senin arzuna göre hareket edeceğim.", ve onunla yattı. İnar süslendi, ve sonra İlluyanka yılanını deliğinden çağırdı: İşte bir ziyafet veriyorum; ziyafet ve içki için gel!", İlluyanka yılanı çocuklarıyla beraber çıktı. Yediler ve içtiler, bütün kapları boşalttılar, Susuzluklarını teskin ettiler. Ve artık tekrar deliklerine inemediler. Hopasija geldi ve İlluyanka yılanını bir ip ile bağladı. Furtuna mabudu geldi ve İlluyanka yılanını öldürdü, ve mabudlar onunla beraber oldular. İnar Taroukka memleketinde bir kanyanın üzerinde bir ev inşa etti.

Bu evi ikametgâh olmak üzere Houpasijaya verdi. İnar ona şu emri verdi: "hoşca kalın! şimdi ben gidiyorum. Pençereden bakma; eğer dışarıya bakarsan karını ve çocuklarını göreceksin," vakta ki yirminci gün geçti, o pençereyi açtı, ve, karısını ve çocuklarını gördü. İnar, hariceten avdet ettiğinde beriki ondan talebe başladı: "beni bırak eve gideyim!", İnar, Hopasijaya dedi: "Pencereyi açmamaklığın icap ederdi; ben ceza olarak seni öldüreceğim.", o, evi tahrip etti Furtuna mabudu oraya Zahheli ekti. Ve bu, onun mukadderatının mülim olmasını mucip oldu.,

"İkinci rivayetin metni de budur:

"İlluyanka yılanı Furtuna mabudunu mağlup etti. Onun, kalbini ve gözlerini aldı. Furtuna mabudu onları tekrar bulmağa çalıştı. O Asivvonz'un kızı ile izdivaç etti. Ve bundan bir oğlu oldu. Bu beriki büyüdüğünde yılan İlluyankanın kızı ile izdivaç etti. Furtuna mabudu oğluna şu emri verdi: karının evine gittiğinde onlardan kalbi ve gözleri istel., o, eve girüp kalbi istediğinde kalbi ona verdiler. Müteakiben onlardan gözleri istedi ve aynı suretle de

gözler ona verildi. O bunları Furtuna mabudu olan pederine getirdi ve bu suretle Furtuna mabudine yüreğini ve gözlerini iade etti. Vakta ki şekli vücudu evvelki gibi tamamlandı. O, muharebe için denize çıktı. Onunla harp edilirken o, İlluyanka yılanını mağlup etmeye baş-

ladı. Furtuna mabudunun oğlu, İlluyanka yılanı ile beraberdi. O pederine doğru semaya çıktı. "beni de yakala! Beni gözetmel., Furtuna mabudu, İlluyanka yılanını ve kendi oğlunu öldürdü., [.]

[.] Delaporte: Les Hittites, P: 250 - 251

S Ü R U R İ

ABDÜLKADİR ERDOĞAN

Milli hükümetimizin kurulduğu gündenberi başlayan araştırmalarımızla neler, ne canlı eserler meydana çıktı? Dil, tarih işlerinde yeniden keşfedilen gömüler gibi halk şiirleri arasında da şimdiye kadar gözümüzden gizli kalmış ne hazineler bulundu. Divanlarile, yahut bir iki parça gazel ve kasidelerile adları anıla gelmiş olan divancılardan başka saz şairlerinin tezkirelere adları geçirilmediği için bunların şuraya buraya serpilmiş parçalarını toplu bir yerde bulmaya imkân görüleliyordu. Koşma ve destanlarını saz ve cura ile söyledikleri için medrese sahasından uzaklaştırılan bu zümrenin adlarını tezkirelere almak ve onları bilginler sırasında saymak nasıl doğru olabilirdi! Yurdunun destanını okuyan, gördüğü güzellik ve

gürlükleri sazına uydurarak şakıyan bu şairlerden halk yine ayrılamıyor ve onların koşmalarını dinlemek için arkalarından koşuyordu. Bu akıntıyı durdurmak için üç koldan çalışılıyordu. Bunların birincisi divan şairleri idi. Kendilerine ısınamayan halkı onlardan da soğutmak istiyorlardı. İkincisi şiir ve musiki ile ruhen hiç münasebeti olmayan örümcekli bir sınıfın sazlı söz demek olan koşma söylemenin fenalığını ortaya sürerek meseleyi medreseye düşürüyorlardı. Üçüncüsü de bu iki kuvvetin ister istemez arzusuna uyarak saz şairlerini hiçe sayan eski idarelerdi. Bir aralık (Alâtileh-vülü'üb) sırasında sazlarının kırılmasına karar bile verilmişdi. Saz şairleri sazları omuzunda dağ ve bağlara dağılarak, köy ve yaylalara yayılarak sesleri çıktığı kadar bağarmaktan

ve sazlarını çalarak türkülerini çağdırmaktan kalmıyordu. Divan şairlerinin gazel ve kasideleri kendi divanlarında, saz şairlerinin şiirleri ise halkın gönüllerinde yaşamakta idi.

Yıllardanberi üzerinde durduğum ve eserlerini toplamaya koyduğum Konya saz şairleri arasında Silleli Sürurunin şiirlerini daha canlı buldum. Şimdiye kadar Sürurunin doğru bir hal tercemesi yazılmamış ise de şiirlerini incelemekle hayatının nasıl geçtiğini az çok öğrenmek mümkün olabilmıştır. Kendi şiirlerindeki sarahat ve imalara göre Sillede doğmuş ve büyüştür.

Bir gazelinin sonundaki:

Suretta süfli veli ülvî Süruri meskenin
Kurbi konya Sillede, vadilkurada sa-
kiniz

Beytinde nerele olduğunu söylemiştir.

Seyahatı zamanında:

Süruri mahlasın, meskenin Sille
Serapa geymişim bir ottan hülle
Köşei gurbette çekerek çille
Terki diyar edüp bi karar oldum

Beyitlerilede adını, vatanını yadedmiştir. Sürurunin ne doğum, ne de ölüm seneleri belli değildir. (Hicri 1240, M. 1824) ve (1245, M. 1829) yıllarında yaşamakta olduğunu kendi ağ-

zından öğreniyoruz. Bir koşma-sındaki:

Felek şimden geru tersine döne
Bozuk çarh uymıyor bir gün bir güne
Ey Süruri Fikret hususan sene
Bin ikiyüz hem kırk beşdedir şimdi

Beytleri bu yolda sağlam bir kaynak sayılabilir.

Sillede (1240) da doğan Nazif adlı bir çocuk için söylediği tarihten başka o yıllarda yazıldığı anlaşılan bir cöngün ayrı ayrı iki sayfasında bir kalemle aynı rakamın tekrar edildiğine göre yaşadığı devri tayinde tereddüde mahal kalmamıştır.

Süruri ilk ve biraz da medrese tahsilini Sillede görmüştür. Gençliğinde biri hristiyan diğeri müslüman Anastaş ve Mehmed adlı iki çocuğun aşkına tutulmuş isede üzerlerinde fazla durmamıştır. Bunlardan sonra aşkın yolunu değiştirmiş, yine biri müslüman, diğeri hristiyan iki kıza gönül düşürmüştür. Birisinin adı (Ümmühan), diğeri-ninki (Nazlı) olan bu iki kızıdan da alâkasını keserek en sonra sönmez bir hararetle (Leyla) nın aşkına bağlanmış ve onun sevdasıyla ölünceye kadar yaşamıştır. (Leyla) için söylediği yüz otuz beyitli bir destanında: yedi yıldır kendi-

sine aşık olduğunu ve yolunda kanlı yaşlar döktüğünü söyledikten sonra:

Hasılı ben sana oldum mübtela
Elimden alacak var ise sala!
Ferağat eylemek senden ey Leylâ
Mecnunlara mahsus halet değilmi?

Beyitlerle Leyladan bir türlü vaz geçmeyeceğini yüksek sesle haykırıştır.

Leylaya hitabeleri arasında:
Varalım hakime hükmetsin kazı
Eğer darılırsa baban rafazi

Dediğine bakılırsa Leylanın evlenmesine babasının engel olduğu ve bu ye'sile Silleden uzaklaşıp İstanbula gittiği anlaşıyor. Bir gazelinin sonundaki:
Der Süruri ta nihayet bildinizmi

neyleyim
Şehri İstanbulda hünkâre şekva eyleyelim
Hep bu başımdan geçen sevdâyı bir bir söylerim
Nazlı Leylamı getirdip sinem üzre saralar

Beytleri bu anlayışımızın doğruluğunu teyid etmektedir. İstanbulda ne kadar kaldığı ve oradan nerelere ayrıldığı belli değildir. Anadoluyu, Rumeliyi, İranı, Arabistanı kısmen dolaştığını biraralık Kayseri civarındaki (Evereğe) de uğradığını ve (Everek) de meşhur halk şairi (Seyrani) ile tanıştığını öğreniyoruz. Ünü

yayılmış olan ve koşmaları Anadolunun her bucağında duyulan (Seyrani) yi görünce:

Namı Seyrani Süruri verdi şöhret aleme
Bu fenayi devreden şairlere faik mi bu?

Beytile ona karşı duyduğu saygıyı sezdirmiştir. Seyraniyi pek sevdiğini ve onu Silleye davet ettiğini yine kendi ağzından anlıyoruz. Seyrani bu davete icabetederek Silleye geldiği zaman (Hoş geldin) redifli bir kudümiye söylemiştir.

Nihali vash ümidim firakınla kırılmışdı
Bihamdillah Süruri söyledi (Seyrani hoş geldin)

Beyti o kudümiyedendir. Seyranile Sillede vuku bulan bu mülakatdan anlaşıyor ki Süruri uzun bir seyahattan sonra silleye dönmüş ise de orada, yahut tekrar bir seyahate daha çıkarak başka bir yerde kaldığı kesdirilemiyor. Yalnız uzun bir ömür sürdüğü, ihtiyar olup beli büküldüğü kat'idir. Bir koşmasında:

Gel ey uzun boylu servi dirahitim
Derdı ışkın ile kaddi dal oldum
Herdem ağlamakdan gülmedi bahtim
Hayf ömrüm geçti kühne zal oldum.

Diğer bir koşmasında da:
Vücuda bu cevda getirdi illet
Bundan böyle yoktur gezmeye takat

Kalmadı bazuda zerrece kuvvet
Ukpaye meyledüp ihtiyar oldum
demiş ve ihtiyarlığını tekrar eylemiştir.

Sürurinin böyle iki büküm bir ihtiyar olduğu zaman sevgilisi Leylanın da kocaması, belki de başka bir kocaya varması tabiidir. Fakat Leylanın gençliğinde gördüğü güzel çehresini gözünün önünden bir türlü ayıramamış ve kalbini onun halecanlarına çarptırarak aşkını her yerde ve bütün ömründe çılgınca taşımış olması düşünülürse hatıra gelen ihtimallar zail olur.

Bay Sadeddin Nüzhet ve Ferit Uğur arkadaşlarımız yazdıkları Konya halkiyatına Sürurinin kısa bir hal tercemesini geçirmişlerdir. Gelişi güzel yazılmış olan (Halkiyat) hakkında başdan başa bir düzeltme hazırlanmışsa da Süruriye ait yanlışlarını şurada sükût ile geçmek hatada birleşmek demek olacağından onları düzeltmeden geçmeyi doğru bulmadım.

O arkadaşlarımız Süruriyi Konyalı (Şem'i) nin şakirdi olarak gösteriyorlar bu bir uydurma ve hal tecemesini doldurmadan ibarettir. Bir kere Süruriye hocalık edecek adamlarda meziyetler aranmalıdır. Şem'i ne sağlam bir divancı, ne

hatırı sayılır bir sazcıdır. Okuma yazma bilmeyen ve usta malı söyleyen bir adamdır. Bir aralık İstanbulda basılan divançesinin içindeki düzgün parçalar kendisinin değildir. Daha önce yaşayan eski Şem'i ve Şemsinin şiirleri içine karıştırılmıştır. Arkadaşlarımız onları Konyalı Şem'inin sanarak incelemeden halkiyate alıvermişlerdir. Şem'inin hal tercemesini yazarken de okuma yazma bilmediğini kaydettikleri halde bir az aşağısında yazı bildiğini söylemeleri araştırmaları hakkında ne derece itimad gösterilebileceğini takdire kâfidir. Bir de Sürurinin (1272) de İstanbulda öldürüldüğünü ve kendisini çekemeyen başka saz şairleri tarafından zehirlenmiş olduğunu yazıyorlar. Bu zehirli rivayeti nasılsa başka birisi uydurmuş ve bu sayın arkadaşlarımıza ne yapup yapup yutturmuştur. Araştırmak kaynaksız sözleri bir birine karıştırmak demek değildir. Dünyayı gezmiş ve uzun ömür sürmüş canından bezmiş ihtiyar bir şairin İstanbul saz şairleri tarafından aşına ağı katılmış olduğunu söylemek için sağlam bir vesika gerekir. Benim incelemelerime kalırsa Sürurinin hangi tarihte ve nerede öldüğü

nenüz bilinmemiştir. Eğer Süruri geze geze usandıkdan sonra:

Meşami hatıra Hayfa yine boyi vatan geldi
Sipihri çarhu dünun seyrin etmekden osan geldi

Diyerek (Seyrani) ile görüşükden sonra Silliye dönüşünde orada kalmış, bir daha ayrılmamış ise taş ili sayılan sillede mezarının başına bir nişane konmamasına acınır.

Süruri birinci sırada sayılacak divan şairlerinden değildir. Fakat Konya çevresinde yetişenler arasında (Nizami) ve (Meşami) den sonra yine değerli bir şahsiyet olarak kabul edilebilir. Süruri ilk önce şiire aruz ile başlamış ve aruzun her nevinde epice mesafe almıştır. Bir çok gazelleri, semailer, müstezatlari, tahmisleri, tanzirleri vardır. Aruz ile söyledikleri ne de olsa pürüzlüdür. Çürük kelimelerden ve düşük kafiyelerden kurtulamamıştır. Eski divan şairlerinin hepsinde de görüldüğü veçhile şiirlerinde imaleyi fazlaca iltizametmiştir. Bunların arasında büyük şairleri bile imrendirecek güzel beytlere de tesadüf edilmektedir. Şu beyti aruzdaki istidadının bir örneği olarak gösterilebilir:

Bir zaman divane göynüm söyleşirdi yarile
Şimdi yarin hastetinden söyleşir di-var ile

Süruri şiirlerinde Sillenin içtimai hayatı daha ziyade ilgilmiştir. Bu itibarla Konya havasında yetişen başka şairlere ruhanı vardır. Sille güzellerinin seyrane nasıl gittiklerini, üzerlerinde atlaslı mintanlar, ince bellerinde gümüşlü kemerler, dizlerinde canfesli şalvarlar olduğu halde gün batarken sahradan dönüşlerini ve bu canfes şalvarların ağları yerleri süpürerek Silleye girişlerini ve ortalığı toza, dumana verişlerini öyle güzel tasvir etmiştir ki bunu seyretmeye canların çektiğini ve ayaklarındaki çizmelerin tıkrısından kulakların bekiniğini nedimane bir eda ile ifade ederken insan iki dağ arasında sıkışmış küçük bir kasabada bu küçük Süruriyi Büyükle İstanbulun büyük Nedimine benzetmekde tereddüd etmez. Süruri hece vezninde muvaffak olmuştur. Koşmalarında Karaca Oğlan kadar olgun ve Gevheri kadar dolgun parçaları vardır. Seyraniyi çok sevdiğine ve ona karşı saygılar beslediğine bakılırsa (Everek) de onunla görüşükden sonra hece ile şiir

söylemeye başladığı anlaşılıyor. Yerli kelimeleri yerinde kullanmakda ve en ince mazmunları yedi yaşındaki çocukların dimağına sığdırabilecek bir ifade tarzı bulmakda Süruri büyük mehareti göstermiştir.

Bir koşmasının şu:
Yiğit olan yiğit sonunu sayar
Sonunu saymayan kendine kıyar
Düşmanlar sırrımız korkarım duyar
Kuzum söyleşelim söz oğrun oğrun
Süruri ruzuşeb ahedüb ağlar
Gözünün yaşları sel oldu çağlar
Pek açılma güzel il arif anlar
Görünce bana et göz oğrun oğrun

Beytleri ne kadar düzgündür?

Yine bir koşmasındaki şu:
Ayrılık ateşi bağırmı deldi
Ne ben öldüm, ne yar insafa geldi

Herkes sevdiğini koynuna aldı
Süruri der saran sardı ben kaldım

Beyitleri gibi seve seve okunacak parçaları çoktur.

Bay Ferit Uğur ve Memed Zeki tarafından neşredilenlerle beraber Bay Sadeddin Nüzhet Sürurinin otuz dört parçasını bulup bastırmıştır. Ben onları almıyorum, benim bulduklarım onlarınkinden başka yüz yetmiş parçadır.

Sürurinin görülmeyen bu şiirlerini İstanbulda yaymak istedim. Konyanın tarihçi, Dilci ve bütün manasile idareci valisi bay Cemal Bardakcının gösterdiği alâka üzerine Konya mecmuasına koymayı uygun buldum.

I

Gitti vuslet günü, geldi ayrılık
Gelindi gözlerim durma, kan ağla [1]
Her başa verilmiş başka sayrılık [2]
Gelindi gözlerim durma, kan ağla
Ne mümkün gayri ben vuslete irmek
Bezmolup yar ile safalar sürmek
Müyesser olmamı bir daha görmek [3]
Gelindi gözlerim durma, kan ağla
Ayrılık ademe gör neler işler
Tabiredilemez gördüğüm düşler
Gitti elden bunca demler, cümbüşler

1 (Gelindi = Gel imdi, gel şimdi) demektir.

2 (Sayrı, Sayro = Hasta) demektir. (Sayrılık = hastalık).

3 (Olmamı = Olmazmı) demektir. Bu manada kullanılan fiillerde Konya çevresinde konuşulurken (z) harfleri hasfedilir.

Gelindi gözlerim durma, kan ağla
 Ayrılık ateşi ölümünden beter
 Dört kitab da bunu böyle emreder
 Süruriden başka yoktur derbeder
 Gelindi gözlerim durma, kan ağla
 Uyma rakib uyma böyle çinara
 Hak cezasın verir yare uyana
 Şererinden yandım gerçi bu nara
 Kim bana zulmeder nara oyana
 Mümkün olsa şu düşmanı sürmesi
 Can bağışlar تنها devran sürmesi
 Nedir böyle ela gözler sürmesi
 Çalık, çember, pembehare, oya ne ?
 Süruri der devam ettim yasine
 Rakib ölse varmaz idim yasına
 Kahredehak, ya ğarkede, ya sine
 Huzuruna vara birden uyana

- 1— (Uymak)dan
- 2— (Yanmak)dan
- 3— (Sürmek)den, koĝmak
- 4— (Devran sürmek) = eylemek
- 5— (Göze çekilen) Sürme
- 6— (Oya, el işi) sonundaki (ne) istifham edatıdır.
- 7— (Yasin = kur'andan bir sure)
- 8— (Yas = Matem)
- 9— (Sin = Mezar)
- 10— (Uyanmak)dan

Nezaketli dilber aşka düşetti
 Giriftar eyledi onulmaz derde
 Cemalin şulesi alemleri tuttu
 Akıllarını kalır görünce serde
 Temenni eyledim divana durdum
 Felâketnamemi eline verdim
 Muradım yüzünü göreyim derdim
 Görünmez yüzünde kırkımlar perde
 Güzeli gösteren göz ile kaştır

Mercan dudaklarla incili dişdir
 Beni mecnuneden sümbüli saçtır
 Beyaz fesden çıkmış sürünür yerde
 Senin aşkın ile çektiğim keder
 Hesab olsa olur bir ulu defter
 Helak oldum Leyla Mecnundan beter
 Yeter cefaların Süruri merde

- 1— (Düş) = tesadüf, ibtila
- 2— (Kırkım) = saçın kesilen kısmı

Ezelden tali'im bilmem bu mudur?
 Alnıma yazılan böyle kara ne ?
 Dert ile döktüğüm kanlı su mudur
 Gözüm yaşı döndü abirevane
 Yurdunu terkedüb bi diyar olan
 Meskeniruzişeb hicrinar olan
 Mihnet pazarında hırıdar olan
 Sermayesi nema bulur kâre ne ?
 Günden güne ecel yakın gelmekde
 Fırsat bekler ayağımı çelmekde
 Aksine döndükçe çarhıfelek de
 Selam eylen eşe, dosta, yarane
 Bana sabret derler narıfırkate
 Çünkü yok taketin böyle hasrete
 Ey Süruri niçin çıktın gurbete
 İhtiyarım elde değil, çare ne ?

Her ne kadar fena olsa bir adam
 Sevdigini nadan ile verir mi?
 Toplanup bir yere gelseler alem
 Serverüb kan saçar, ele verirmi
 Ehlidil lokması her dem gam yemek
 Bezli vücutedüb çekmeli emek
 Yol değil sırrını ellere demek
 Merdolan yarını dile verir mi

Bazı cahil, mahbub seveyim derken
 Aleme fışeder duyulur erken
 Mahabbet bağının meyvasın yerken
 Böyle zevkî adam yele verirmi
 Sürnuri der sevdim bir melek sima
 Aklü şuurumu eyledi yağma
 Rakibler almağa kasteder amma
 Fakire sorsalar hele verirmi

BİR AHI İCAZETNAMESİ

Bu başlığı bir ahi baba icazetnamesi diye yazsa idim bizim alıştığımız yanlışla göre daha anlamlı bir tabir olacaktı; çünkü biz bütün bu teşekküle ahi teşekkülü demeğe alışmışızdır. Bir ahi icazetnamesi deyince ahiler cemiyetine girmiş her hangi ferde verilmiş bir mezu niyet kâğıdı gibi anlaşılıyor. Halbuki ahi; meslekin ulusudur.

Anadoluda yer yer bu icazetnameler meydana çıkmaya başladı. Bir kaç yıl içerisinde biz altı yedi tanesini gördük. Son günlerde Konyada bir arkadaşın elinde bulduğumuz; gördüklerimizin hepsinden doğru ve güzel yazılmıştır. 830 yılı Şabanının ilk günlerinde Şarkî karaağaçta kaleme alınmış alel-usul Farsca yazılmıştır. Vesika'nın zaman hükümdarına ait parçasından isim kısmı hasfedilmiş olmasaydı eserin aslı

olup bir istinsah¹ olmadığına kat'iyen hükmedilebilirdi. Bununla beraber aslından kopya edilmişse bile aralarında zaman itibarile pek az bir fark olacağı kanaatindeyim. Kısaca bir mukaddimeden sonra anlıyoruz ki icazeti veren İspartalı Ahi Süle oğlu Ahi şeydir. İcazet alan hafız ve aynı zamanda fakih olduğu anlaşılan hatip oğullarından Karaağaçlı Ahi Mahmut bini Ahi Mehmetdir.

Mukaddimede bu merasimde fütüvvetname okunduğunda anlaşılıyor ki İspartalı Ahi şeyhi Karaağaç kadıları ve sadât ve ayan ve fityani davet etmişler. Ahi Mehmet oğlu Mahmudun belini bağlayıp çözmesini binanenaleyh orada fütüvvet ehlinin ahisi olmasına salâhiyet vermesini rica etmişler. İbarede bu tasrih ediliyor. Ahi şeyh bir takım meziyetlerle anlıyor, Ka-

raağaçlı Mahmudun da fazilet ve iffetinden bahsedilerek bu makama liyakati gösteriliyor. Alelusul Ahi şeyh Ahi Mahmudun belini bağlıyor ve çözüyor bütün fütüvvetdarların bütün hal ve akitlerinde bütün mes'elelerinde kendisini reis tanımlarını temenni ediyor ve sonunda da elden ele gelen bu bel bağlanma ameliyesinin şeceresi sıralanıyor. Bu şecereden mühim şeyler istifade ediyoruz: bir kere İspartalı Ahi şeyh bini Ahi Sülenin esasen bu gün icazet verdiği Ahi Mahmudun babasından el aldığı anlaşılıyor. Sonra şecerede Konyalı Ahi Ahmet, Ahi Kayser, Ahi Başaradiye bir takım şahsiyetler geçiyor. Şecerenin en sonu Ahi Ahmedî buhariden ondan sonra Abbaslı halifeler tavsit edilerek bütün tarikatlerde olduğu gibi hazreti Aliye ulaştırılıyor, nihayet hazreti Muhammede varıyor. Gerçi Abbaslı halife Nasır kendisi ehli fütüvvet olduğundan bütün fütüvvet teşkilatını kendisine cebren raptetmek istemiştir ve hayatında buna kısmen muvaffak olmuşsa da bu, ahiliğin meb'dei olmayıp Nasıra bağlanmasının mebdeidir. Nasıl ki ilk defa Sinobun fetihnemesini Keykâvus 610 hicret yı-

lından sonra halife Nasıra gönderdiğinde gelen cevap ile bir de fütüvvet berati gelmişti. Ancak biz değil Keykâvus zamanında Keykâvusun babası culus ederken bile Ahilerin Konyada nasıl icrai faaliyet ve isbatı mevcudiyet ettiklerini biliyoruz. Ahilik gittikçe sofulaşmakta olduğundan mesleğin islâmlaşmasına Abbashılar kolunun bir vasıta olarak kullanılmak istenmesidir ki bu hatayı yaptırıyor.

İcazetnamede şöyle hikâye ediliyor:

"Allahın tevfikile, müslümanların püştü penahı olan ali sancaklı, mazlumların sığınağı, miskinler uğrağı, biçarelerin hamisi, cihana sahip olan zatın atifeti gölgesinde gençlerin ve yiğitlerin ulusu fütüvetcilerin mabihil iftihar, eteği ve yakası pâk ve arı olan, minberlerin mihrapların zip ve zineti sayılan fütüvvet ve mürüvvet ehlinin ulusu İspartalı Mühiddin Ahi Şeyh bini Ahi süle (Allah onun gölgesini genişletsin şarkda garpde celalını arttırsın, ömrünü uzatsın, düşmanlarını kahreylesin; Karağaç vilâyetine geldi armağanla hediyeler getirdi. Bu mübarek yeri tuttu kudumile şereflendirdi; vilâyet halkını

kendisine âşık eyledi. Çünkü o nerde olsa konukları ağırlar, açları doylar, yiğitlere ihsanı pek çoktur gönlü açıktır, göğsü geniştir gelenlere, gidenlere, fakirlere, zavallılara o daima hizmet etmekle mükelleftir bu suretle fedakâr, diyanet ehli, iffet sahibi diye şöhret almıştır, Allah emsalini çoğaltsın. Karağaçlı hafızı kelâm ve fakih olan ve hatip oğlu diye tanınan Ahi Mahmut bini Ahi Mehmedin ahlâkı hasene sahibi ve istikamet ehli olduğuna şahadet eden Karağac kadı ve uleması ve sulahası ve fütüvvetkarları benden kendisinin belini bağlayıp açmamı rica ettiler, fütüvvet libası geydirmesine, sufura ve çırak revan eylemesine selâhiyet vermemi dilediler, İstediklerini mebzulen ifa eyledim, o azizin belini bağladım ve yine çözdüm, kendisine çırağ verdim, fütüvvet şeceresi ve icazeti verdim. Bütün fütüvvet eshabından, nakiplerden ve müsahtiplerden işbu sahibül fütüvvet ve mürüvvet Ahi Mahmudu her hususda hal ve akidlerine, kandil talikinde, libası fütüvvet ilbasında onu merci tanısinlar, icazet vermesine, irşat ve terbiyede bulun-

masına çırak ve sofran revan eylemesine müsaade eyledim. Beş vakitte namazdan sonra bütün müslümanlara, ulemaya, sulahaya, fütüvvet erbabına dua edecektir."

Görülüyor ki ibadet ve ayin namına hayırla duadan başka bir şey tavsiye etmiyor.

Şecere böyledir: "Bu töreni yapan ve icazet veren Ahi Süle oğlu Ahi Şeyhin belini Hatip oğlu Ahi Mehmet bağlamış ve çözmüştür.

Ahi Mehmedin belini Larendeli Ahi Mehmet bini Mes'ut bağlamış ve çözmüştür.

Larendeli Ahi Abdülcelil bağlamış ve çözmüştür.

"Ahi Abdülcelilin belini Ak-saraylı Ahi Yusuf bağlamış ve çözmüştür.

Ahi Yusufun Karahisarlı Ahi Emirce bağlamış ve çözmüştür.

Ahi Emirçenin belini fütüvvet Sultanı, tarikat kurdu ve aslanı Ahi evran bağlamış ve çözmüştür.

Ahi Evranın belini Konyalı Ahi Ahmet bağlamış ve çözmüştür.

Ahi Ahmedin belini Ahi Kayser, Ahi Kayserin belini Ahi Başara, Ahi başaranın be-

lini Ahi Kaplan, Ahi Kaplanın belini iğneci Hüsameddin, iğneci Hüsameddinin belini ahi Abdullah, Ahi Abdullahın belini, Ahi Ferruh. Ahi Ferruhun belini

Ahi Ali Uryan, Ahi Uryanın belini Ahi Ahmet buhari bağlamış ve çözmüştür.

Bundan sonra Abbasiyan ve Ali ve Muhammet geliyor.

Konya

KARAMAN OĞULLARI TARİHİ

Karamanlılar için ayrıca bir risale basılacaktır. Burada bir küçük toplama yapmağa lüzum gördük.

Karmanlıların başlayışı: ibni Bibi selçuklar tarihinde der ki, Alâeddin Keykubad 625 yılında Ermeni sınırında ki Ermenaki Ermenilerin elinden alınca Türkmen boylarından bir kaçını oraya göçürüp yerleştirdi. Bunlar sınırın bekçisi oluyorlardı. Büyük beylerinden Kamerüddinin idaresine verdi. Bunun için bu yerlere ilk zamanlarda Kamerüddin ili denirken halk bu sözü bozarak Karaman ili dediler. Buraya yerleştirilen Türkmenler arasında odunculuk ve kömürcülük yapan birisi vardı. Larendeye odun, kömür götürüp satar böylece ailesini geçindirirdi. Bu adamın adı Nure Sofu idi. İki oğlu vardı. Birisine Karaman, ötekisine Bunsuz der-

lerdi. Moğolların salgınları üzerine zayıflayınca Karamanla kardeşi Bunsuz bir takım başıbozukları başlarına tophiyarak kervanları vurmağa, yolları kesmeğe, köylerde ve kasabalarda karışıklık yapmağa başladı. Gittikçe kalınlaşıyorlar; yolcuları, köy ağalarını hırpalıyorlardı. Karaman gazalara başladı. Bir takım yeni yerler kazanarak Selçuk hükümdarını memnun etti. Larendeyide alınca kendisini Beylerbeyi yaptı. Ve kızı ile evlendirdi. Anadolu Selçukları yıkılınca Karaman başlıbaşına hükümdarlığı yaptı. Konyayı başkend yaptılar. Niğde, Aksaray, Larendede, Karahisar, Akşehir, Kayseri, Beyşehir, Kırşehir, Seydişehir ve başkaları onların buyruğu altında idi. Yalnız Aydın, Menteşe, Saruhan, Hamid, germeyan beyleri onu tanımadılar. Her birisi bu-

lunduğu parçada başlıbaşına birer hükümet kurdular. Bir zaman sonra karaman öldü onun ölüm zamanını tarih bize açıkça söylemiyor. Bundan sonra Karamanın yerinde Alâeddin ibni Karamanı görüyoruz. Cenabî tarihinin Karamanlıların ilk günleri hakkında verdiği bilgi pek açık bir yanıştır. Büyük atalarının aslen bir Ermeni olduğunu, müslüman olduktan sonra tasavvufa sülük ederek baba ilyasa mürit olduğunu söyler. Bana göre doğruya en yakın olanı ibni Bibinin yazdıklarıdır. Çünkü kendisi Selçuk devleti adamlarındandır.

Müverrihlerimizin en fazıllarından olan Âli de (Künhül'ahbar) ında Karaman başlangıcı dolayısıyla akıl kabul etmeyecek bir takım malûmat vermektedir. Diyorlarki:

Son hükümdar Giyaseddinin öldürülmesi üzerine büsbütün Selçuk devleti sönünce ileri gelenler bir araya gelerek baba İlyasın oğlu ve aşık paşanın babası Muhlis paşayı Selçuk tahtına geçirdiler. Altı ay sonra Muhlis paşa kendi kendini azlederek yerine Karamanı (Karaman oğlunu) geçirdi. Bu sırada altı yaşında idi. Bunu Allahın bir ilhamı olarak yaptığını da

söylemişti. İşte bu zat Nure Sofunun oğlu idi. Nure Sofu da Muhlis paşanın babası; Baba İl. yasın müritlerindendi. "Karaman büyüyünce Çavi, ünü yükseldi. Osmanlılar o sıralarda Rumeli de cihad ve gaza ile meşgul-lerdi.,,

Karamanlıların başkendleri Konyadır. Hükûmetleri 676 yılından başlayarak 880 yılına değin devam eder. (Camiüd'düvel)

Not - Cenabinin, Âinin sözleri boş değildir. Onların istinat ettikleri senetler tamamiyle elimize geçince bu karanlık kısım aydınlanacaktır.

Karamanlılara ait kısmı yazıp bitirdikten sonra Karamanlılar hakkında Şikâri isminde birisinin kabasaba bir Türkçe ile yazılmış bir tercemesini gördüm. Dehhanî mahlesli bir zatıtr. Şehname tarzında yazdığı Selçuknameye Yarcanı isminde bisi Karamanlıları tezyil eylemiş, Şikâri de bunu nesir olarak Türkçeye çevirmiştir. Bu eserde deniyor ki:

Karamanlılar Guz taifesindendir. Sonra bunlara Oğuz denmiştir. Bunlardan on bin çadır kadarı Azerbeycan ve Şirvan tarafından Anadoluya geldiler. Moğolların hücumları üzerine

zamanın Selçuk hükümdarlarına iltica eyleyerek Türkistanda önceleri olduğu gibi bu kere de Selçuklara raiye oldular. Sultan onları Rum beldeleri hudutlarında yerleştirdi. Türkmenlerle düşüp kalktılar. Onlarla kışlak ve yaylaklara gidüp gelirlerdi. Nihayet bunların reislerinden Sadettin ile kardeşi İmadüddin Türkmen başbuğlarından Hayreddin ile ittifak ederek Ermeni ülkesine akınlar yapmağa başladılar. Yunlara hakim olmuşlardı. Sadeddin ölünce Nureddin adında cesur ve faal bir oğul bıraktı. Amcası İmadüddin ile Türkmen başbuğu Hayreddin ve sair Turgut, Bayburd gibi aşiretlerin beyleri ona itaat eylediler. Onun şecaat ve faaliyeti görenler birlikte giderek İrakliyi kâfirlerin ellerinden aldılar. İraklının sahibi Kosun adında birisi idi. (1) o da

(1) Iraklı sahibinin adı Müslüman olmazdan evvel de Kosun idi. Kosun Türk adıdır. Kosunlar diye Türkiyede köy adları vardır. Ermeniler eski yerlerinden Kilikyeye gelmezden önce oralara yerleşmiş ve henüz müslümanlıkları kuvvetlenmemiş ve yahut hiç müslüman olmamış Türklerin yaşamakta oldukları bir çok belgelerle seziliyor. Bir takım Türklerin şarkî Ermenistan da çok zaman önce Ermeni mezhebine

müslüman olarak Nureddine tabi oldu. Daha sonra Sivas sahibi hacı Bahaeddin ile harbederek Sivası zapt eyledi. Sultan kendisini takdir ederek Ermenak fethine memur eyledi. Nureddin Ermenaki ve hemde birlikte başka kalaları aldı. Sultan buralarını Nureddinin oğlu Kamerüddin Karamana verdi. Bu galebesinden sonra Karamanlılarla biraz çarpıştıktan sonra Bulgar taifesi de kendilerine boyun kesti. Bu çarpışmalar sırasında Bulgarların başbuğu olan Yahşi bey harpte ölmüştü. Yerine oğlu Aydın bey başbuğ seçildi. (1) Nureddinin işi yüce-

girmiş oldukları da malûmdur. Bunların cenuba da gelmiş olmaları varittir. Karaman oğullarının ataları bunlardan olduğu iddiası boş bir şey görülmemektedir.

Nureddin Şehidin Ermeni ordusunu bütün ehli salıp savaşlarında kendi ordusu gibi kullandığı da bunu söhke lemektedir.

(1) Şikâriye göre Karamanlılar Bulgar dağı ve civarındaki Bulgarlarla bütün devletlerinin devamınca birlikte hareket ettiklerini söylüyor. Fatih Karaman ordusuna son darbeyi indirdiği zamanda da Karamanlılarla Bulgarlar beraberdi. Bulgar başbuğlarının henüz Türk adı taşıdıkları sıralarda buraya gelmiş olmaları da açık olarak görülüyor. Karamanlılarla ilk temaslarda Bul-

lince zühtü takva yoluna girdi. Sivasta bulunmakta olan şeyh İlyastan (baba İlyas) el aldı ve hırka giydi. Sonraları Nure sofi deye şöhret kazandı. Bu sırada Karaman beyliğini oğlu Kamerüddin Karamana bırakmıştı. Karaman çok şiddetli ve faal bir zat idi. Elindeki ülkeyi genişletti. Sultan şerrinden korkup kendisine müdarralarda bulunuyordu. Karaman Silifkeyi, Mut kal'asını ve civarlarını zabtedince Sultan bu yerleri kendisine verdi. Ancak

gar başbuğu Yahşi bey adında birisi idi. Yerine oğlu Aydın bey başbuğ oldu. Bunların askerlikte bir hususiyetleri de vardır. Sapan kullanırlardı.

Lölve kal'ası Karaman beylerinin en metin tahassüngâhları idi. Biz daha eski tarihlerde yani 263 Göçüm yılı vak'aları içinde Lölvenin bir Sakalibe kal'ası olduğunu biliyoruz. Sonra İbni Esirin 433 senesi Göçüm yılı vak'aları sırasında bahsettikleri Bulgar tehiri de malumdur.

Yine Mürücüzzehepte (İbni esir hamîşi cilt 2, sahife 12) şu satırlar vardır.

Volga Bulgarlarından bir kısmı Tarsusluların gemilerine binerek Tarsus taraflarına geldiler.

Hatta İbni Esir. Cilt 7, sahife 101 sene 263 Lölvedeki Sakalibe Tolon oğullarına tabi iken İbni Tolonun Mısra gitmesi üzerine Sakalibe; mutat zahirenin ısrarlarına rağmen te-

Karaman kanmıyordu. Sultanın beldelerine de çatmağa başladı. Karaman, Sultanın amcası oğlu ve Aksaray beyi Melik Arslanın kızıyla evlenmişti. Melik Arslan kendisine def'atle nasihatlerde bulundu. Zulümden, fesatten el çekmesini tavsiye eyledi. Ne çareki tıynetindeki şerrü fesat bu nasihatleri dinlemeğe müsaade etmedi. Sultan birisini bunu zehirlemeğe memur eyledi. Çünkü kendisine başka suretle taarruz edilecek olursa derhal sarp dağlara çekilir giz-hir edilmesi yüzünden kal'ayı Bizanslılara teslim etmeğe mecbur oldukları anlaşılmaktadır.

Bu görüşlerdeki tarihî hakikatin aydınlanması için bunlardan çok sonra 1018saferinde Edirne'de mahkeme sicilline geçmiş olan şu kaydı gözümüzün önüne getirelim.

Bir Ermeni kadını, Ermeni olan kocasından muhalaa suretiyle ayrılıyor. Bu iki hiristiyan besbelli çok muhterem veyahut çok zengindiler Bütün sicil mündericatı Türkçe iken bunu Arapça tescil etmişlerdir.

Hâlaat fi meclisiş şeriş-jerif'il-Ahmedi ve mahfiliddinil — münifil Muhammedi el ermeniyetül'medüvve Selçuk b'nti Karaca maa zevciha hamilü hâzelkitap el ermeniyül'meduv Bah bin David ilh.

Demek kadının ismi Selçuk; kocasının ismi Balidir.

lenirdi. Zehirlemeğe memur olan zat bir gün muvaffak oldu. Zehrin tesiriyle ölmüştü. Dört erkek oğul bıraktı. Hepsi de Melik Arslanın kızıdan idiler. En büyükleri Mehmet beydi. Ondan sonra Mahmut, daha sonra da Halil ve Kasım geliyordu. Son ikisi olan küçükleri Ürgüp yaylasında annelerinin yanında kalırlardı. Mehmet ile Mahmut Karaman beyleri alup Bulgar dağına götürdüler, oraya tahassun eylediler. Çünkü Sultan; Larendede valisi Hoş oğluna Karaman ailesinin kökünü kazımasını emreylemişti. Karaman Ermenakte babasının kabri yanında defnedildi. Hoş oğlu Karaman oğullarını yakalamak için fırsat bekliyordu. Bir müddet sonra Mehmet bey Bulgar dağından inerek annesini ziyarete gitti. Hoş oğlu koşup kendisini yakaladı ve hapse attı. Diğer kardeşini de ele geçirdikten sonra birlikte öldürecekti. Mehmet bey annesinin yardımı ile hapisten çıkarıldı. Kiyafetini değiştirerek Mut kal'asına kaçtı. Orada Turgutludan, Bayburtludan, Karamanlı ve saireden bir sürü başına toplandı. Tesadüfen Mut egrafından birisi düğün yapıyordu. Gelini bir köyden diğer köye göçürmek için Laren-

de valisi Hoş oğlundan davul ve bayrak almıştı. Düğün maksadiyle davul vurulup, bayrak yükselince Mehmet bey ve yanındakiler meydana çıktılar. Düğün alayının elinden davul ve sancağı alarak şehri zaptettiler.

İşi birden yüceledi. Hoş oğlu da bunlara karşı mağlup oldu. Larendeyi de aldılar. Dayısı Melik Arslanın oğlu Halil bey ve babasının dayısı Kayseri beyi Ertena bin Cafer bey, Bayburd oğlu, Turgut oğlu ve sair etraf beyleri hep onunla birleşerek Konyaya hücum eylediler. Sultan kaçıp Beyşehirine gitti. Mehmet bey Konyaya girdi. Selçuk hükümdarlarından birisinin oğlu olduğunu iddia eden ve Cimri adını taşıyan birisini Sultanın yerine geçirdi. Kendisi onun veziri oldu. Etrafa valiler, amiller tayin olundu. Bundan sonra Tatarlar Sultanın yardımına geldiler. Mehmet bey ve Gimri kaçtılar. Mehmet bey bir çok akrabalarıyla birlikte bir savaşmada öldürüldü. Kardeşleri Kasım ve Halil beyler de ölüler arasında idi. Şikârinin kavline göre kardeşlerinin birisi kurtuldu.

Mehmet beyin yerine kardeşi Mahmut bin Karaman, Er

menakte beyliğini ilân etti. Bütün diğer beldeler ellerinden çıkmıştı. Selçukların ınkırızı üzerine Mahmut bey bütün eski beldelerini zabteyletti. Şevketi arttı. Civarında zuhur eden hükûmetçikler de ona tabi oldu. Anamur şehrini kâfirlerin elinden alarak Mamuriye tesmiye eyledi. Bundan sonra kâfirler toplanarak Mahmut beyin üzerine hücum ettiler. Fena halde mağlup eylediler. Kendisi büyük meşakkatler içinde yaralı olarak kurtulabildi. Larendeye can attı. Babasının yanına gömdüler.

Mahmut bey dört oğul bıraktı. Büyükleri Bedrüddin idi. Diğerleri Musa, İsa, Halil adında idiler. Babaları yarasının tesirile ölünce büyük oğlu Bedrüddin Hükûmeti eline aldı. Ordusunu topluyarak intikam almak üzere kâfirlerin üzerine yürüdü. Mağlup ederek Gelendire kal'asını aldı. Mamureyi tekrar zabteyiyerek imar eyledi. Müslümanlarla, mücahitlerle doldurdu. Ondan sonra Larendeye döndü. Kardeşi Halil beyi şecaat ve necabeti dolayısıyla ordu kumandanlığına ve veliahtlığına tayin eyledi. Moğol ümerasıyla

bilhassa Tarsus hakimi Kazgancık ile aralarında savaşlar oldu. Bir savaşta Kazgancık Halil bey tarafından esir bile edildi. Bedrüddin kendi arzusuyla hükûmeti. kardeşi Mahmut bey oğlu Halil beye terkeyledi. Halil bey Konyayı merkez edindi. Şehri mamur bir hale koydu. Fetretler, inkılâplar dolayısıyla harabe yüz tutmuştu. Halil bey zamanında intizam avdet eyledi. şehirler baştanbaşa sükûn ve umran kazandı. Halil beyin Süleyman, Davut, İshak, Hızır, Alâeddin adında beş erkek oğlu vardı. Kardeşi Bedrüddinin de Şemsüddin, Kamerüddin, Karaman adında üç oğlu vardı. Halil bey Karaman ülkesini oğulları ve kardeşi oğulları arasında taksim eyledi. On yedi sene kadar en iyi bir surette hükûmet sürerek öldü.

Öldüğü zaman kendisine hükûmeti terketmiş olan Bedrüddin halâ sağ bulunuyordu. Karaman beyleri Bedrüddini hükûmetin başına tekrar geçirdiler. Bir müddet hükûmet sürdükten sonra öldü. oğlu Kamerüddini şecaat ve kahramanlığı dolayısıyla babasının yerine getirdiler. O da amcası oğlu Süleyman beyi vezir yaptı. Tatarlarla uzun mücadelelerde bulundular. Kayseri

hakimi Ertena bey ilede aralarında (1) çarpışmalar oldu. Ertena hud'aya teşebbüs eyledi. Bulgar dağındaki yaylasına giderken pusu kurarak Kamerüddini öldürttü. Veziri amcası oğlu Süleymanı da esir ederek Ertenanın yanına götürdüler. Ertena musalaha yaparak, intikam gütmeyeceğine andlar verdirerek Süleyman beyi serbest bıraktı. Kamerüddinin başına gelenleri duyan Karamanlılar kardeşi Şemsüddini onun yerine geçirdiler. Kamerüddin ordusunu tophiyarak intikam almak üzere idi. Süley-

(1) Bu Ertena bey Ebu Sait Bahadırhanın ümerasındandır. Emir çobanın katlinden sonra bir kuvvetin başında olarak kendisini Anadolu'ya yollamıştı. Emir çobanın oğlu Timurtaş da Şama firar edince Ertena Anadolu'nun mühim bir kısmında umumî bir valî olarak kaldı. Ebu Sait Bahadırhanın ölümünden sonra da müstakil kaldı. Anadolu Ertenanın adaletinden çok müstefit oldu. Karamanlılarla çok harpler eyledi. Ekseriya galip geldi. Çok Adaletli olduğundan Anadolu halkı kendisine kösepeygamber deye ad vermişlerdir. Şecaatlı, şahâmetli bir adamdır. Kendisini at çekemediği için öküz binerdi uzun müddet hükûmet sürdü. Kayseri hükûmet merkezi idi. Oğulları da bir müddet hükûmet sürdüler. Karamanlılarla sıhrî akrabalıkları vardı [Camiuddüvel.]

man bey irişti. Hareketlerine mani oldu. İntikamdan vaz geçirdi. Şemsüddin bir sene iki ay kadar hükûmet sürdü. Kardeşi Karamanın gadrine uğrayarak zehirlendi. Karaman hükûmetin başına geçmek istiyordu. Muvafak olamadı. Karamanlılar toplanarak Mahmut beyin oğlu Musayı hükûmete lâıyk gördüler. Karamanı ve adamlarını tutturarak hapse koydular. Bir müddet sonra serbest bırakıldılar. Musa hastalıklı bir zattı. Ekseri zamanını Mutta geçiriyordu. Kardeşi Alâeddinin oğluna mütemail idi.

Alâeddinin kardeşi Süleyman bey bundan müteessir olarak Karamanla Musanın aleyhine birleşti. Musa bey Konyada bulunan Alâeddine haber yollayarak hükûmeti teslim etmek üzere gelmesini bildirdi. Gelince Musa bey Alâeddini kardeşi Süleyman yanına gönderdi. Karamanla birlikte hareket etmesine mani olacaktı. Alâeddin Larendeye giderek Süleymanı aldı, Doğruca amcasının yanına getirdi. Kendi ihtiyariyle hükûmeti Halil oğlu Süleymana terkeyledi. Musanın hükûmeti dört sene kadardır. Musa bey kendilerine dualarda bulundu. Hayırlı ve adil olmayı tavsiye ey-

ledi. Bir kaç gün sonra da Muttâ öldü.

Karaman Süleymana itaat eylemedi. Ayaklanarak Larendeyi aldı. Süleyman üzerine giderek boğuştu. Ve kendisini esir eyledi. Bundan sonra Karaman ülkesi başlıbaşına Süleymanın eline geçti. Kardeşi Alâeddini ordusunun başbuğluğuna tayin eyledi. Ve kendisine veliaht yaptı. Ordusunu kardeşinin kumandasında Gülnar emiri olan bunsuzun üzerine yollayarak onu itaate mecbur eyledi. Muttâ kal'asında gözü olan Bozok hakimi Kıvamüddin ile savaşlarda bulundu. Kıvamüddin ile bir çok Türkmenler birlikte hareket eylemişlerdi. İlk önce Alâeddinin askeri bozuldu. Sonra galebe ederek Kıvamüddini öldürdü. Gargar kal'asını elinden aldı. Alâeddin bundan sonra dönüp kardeşinin yanına geldi. Süleyman bey kardeşi Konyadan ayrılınca yerine diğer kardeşi Davudu koymuştu. Alâeddin bazı Anadolu memleketlerine hâkim olan Mogol ümerasından Hacı Kutluk şaha giderek Konyayı Davudun elinden alması için yardım etmesini rica etti. Kutluk şah birlikte geldi. Konyayı geri aldılar. Davut meşakkatler içinde Larendeye

kaçabildi. Kutluk şah bu vesile ile Karamanlılardan dört bin kişi kadar öldürdü. İçlerinde hükümdar ailesine mensup yirmi kişi vardı. Çünkü Karamanlılar çocuklarını tahsil ve terbiye için Konyada bulundurlardı. Hepsini de bu badirede öldürüldü. Kutluk şah bir müddet Konyada kaldı. Süleyman bey ile Sivas valisi arasında uzun harpler oldu. Sonunda Süleyman galebe ederek evvelce öldürülmüş olan Kıvamüddinin oğlu olan Sivas valisi kaçtı. Süleyman bey Sivas ve Kayseriye sahip olunca Kayseriyeyi Ertenanın oğlu Mehmet beye verdi. Daha sonra bu Mehmet beyle araları bozulduğundan uzun müddet savaştilar. Ekseriyetle galebe Süleymanla Alâeddinde kaldı.

Bundan sonra Süleyman beyle kardeşi Alâeddin büyük bir kuvvetle Konyaya yürüdüler. Konyayı tağallüben ele geçirmiş olan Kutluk şah ile boğuşarak şehirden kaçarttılar. Konya tekrar Alâeddin beye verildi. Süleyman uzun zamanlar hükümet sürdü. Bir gün camiye giderken anasının öldürüldü. Mevlâna Celâleddini Ruminin valdesi türbesinin yakınına defnedildi. ondan sonra yerine Alâüddin bin

Halil bey bin Mahmut bey bin Karaman geçti.

Kardeşinin vak'ası sırasında Konyada bulunuyordu. Sui kastçılar Larendede de bulunan ve karaman ailesine mensup olan Kasım bey isminde birisinin başına üstüştüler. Büyük bir kalabalık meydana geldi. Konyada bulunan Alâüddinin üstüne yürüdüler. Kayseri beyi Ertena oğlu Mehmet bey de bunlara iltihak eyledi. Konyayı bir müddet muhasara eylediler. Biraz sonra barışarak memleketlerine döndüler. Mehmet bey bir gün hiyle ve gadr ile Alâeddini yakalayarak hapseyledi ve Konyaya sahip oldu. Mahpusta olan Alâüddini öldürmek arzusuna düşmüşse de bazı yakınları buna mani oldular.

Ölümüne mümanaat edenler bir günde Alâeddini hapisten çıkararak birlikte Beyşehirine kaçırıldılar. Orada Moğol tavaifi mülükünden İsmail ağa vardı. (1) İsmail kendilerine hüsnü ka-

(1) Anadoluda Selçukilerden sonra nasıl bir Selçuk tavaifi mülûki görüldüyse, Moğol hükûmetinin inkırazı üzerine kalıntı Moğol beylerinin meydana getirdiği tevaifi mülûki vardır.

1 - İsmail ağa. Beyşehir havalisinde hükmediyordu. Öldükten sonra yerine oğlu Eminüddeve geldi.

bul gösterdi. Türkten, Tatardan bir kuvvet yaparak birlikte hareket eylediler. İlk önce Alâeddin kıyamcılar elinde bulunan Larendeyi aldı. Kardeşi Süleymanın öcünü almak üzere bütün mes'ullerini bire kadar öldürttü. Bundan sonra Konyaya yöneldi. Mehmet bey duyunca kendi askeri kumandanına Konyayı bırakarak Sivası kaçtı. Alâeddin bir kaç muhasaradan sonra cebren içeriye girdi. Bir ay kadar Konyada kaldı. Şehrin nizam ve intizamı yerine geldikten sonra kardeşi Davud beyi Konyada bırakarak Larendeye döndü. Karaman ülkesi yeniden baştan başa eline geçmişti. Hacı Mengeli oğlu Süleyman bey adında birisini vezir edindi. Bu zat alim, âkil ve müdebbir bir zat idi. Babası Hacı Mengeil

Bunlar Karamanlılara müdara etmek ziyasetini takip ettiler.

2 - Aya bey. İshaklu nahiyesine müstevli idi. Ölüncü yerine oğlu Galiha geçti.

3 - Devletşar. Bunlar Engüriye sahip idiler. Yerine oğlu Bahtiyar geldi.

4 - Kara Cafer. Oğlu İmadüddin, sonları Babuk şah ve oğlu Esen beydir.

5 - Ertenalar. Kayseri ve Sivas havalisinde hükmeyleydi.

Camiüddüvel

Selçukların kadim ümerasından idi. Memleket Alâeddin bey bin Halil beyin tek başına elinde kalınca Görkes kal'ası tarafına gazaya gitmek üzere yola çıktı. Daha önce Mevlânânın türbesini ziyaret ederek yardım ve himmet dilemiş, torunu Ulu Arif çelebiye karşı muzafferden dönünce gaza malından türbe-ye bir kübbeî âliye inşa eylemeği vait ve nezr eylemişti. Hakikaten deniz kenarlarında İskenderun kal'asına kadar yaptığı muharebelerde muzaffer olmuş, Payas kal'asını kahren alarak kardeşi oğlu Karaman bin Süleymana vermiş, ondan sonra İskenderuna yürümüştür. Kâfirler azim kuvvetlerle karşı çıkmışlardı. Bir kaç kere mağlup olmuşsada kâfirlerin yağma ile meöğul olduklarından bil'istifade şehre yürümüş, hücum ile zaptetmiştir. Düşmanlar bunun üzerine fena halde bozularak kaçtıklarından külliyyetli ganimet ve esir elde edilmiş, evvelce müslümanlardan alınanlar da kâmilan geri alınmıştır. Kal'anın hedminden ve umumî bir talandan sonra mansur ve muzaffer olarak Adana ve Tarsus yoluyla Konyaya dönmüştür. Nezrettiği gibi Mevlânânın kab-

ri üzerine yeşil kübbeyi kurdurmuş, fükarasına azim meblağ dağıtmış, evlâdına mühim te-berrularda bulunmuştur. Bundan sonra Lârendeye dönerek surun haricinde büyük bir cami ile yanı başında hendisi için bir türbe inşa ettirmiştir. Kendisi el'an o türbede gömülüdür. Cami, Larende yangınında tamamıyla yanmış isede Osmanlı hükümdarı Mehmet tarafından yeniden yaptırılmıştır.

Bundan sonra Ertena bey bin Mehmet bey ayaklandı. Babası Mehmet beyi Alâeddin, Kayseri ve Tivastan tart eylemiş, kendisi menkûben şurada Burada dolaşırken ölmüştü. Ertena babasının ölümü üzerine Moğol bakayasının yardımıyla babasının yerini almak üzere harekete geldi. Alâeddinin memleketine saldırmaya başladılar. Alâeddin karşılayarak gelenleri mağlup etti. Ertena bunun üzerine Meraş sahibi olan Dülkadir oğluna iltica eyledi. Dülkadir oğlu bizzat Alâeddin üzerine yürüdü. Alâeddin yine galebe eylemiş ve Dülkadir oğlunu esir eylemiş ise de affederrek memleketine göndermiştir. Ertena bey Bulgar dağına kaçtı. Orada başına topladığı bir takım kahramanlarla bir çok

çarpişmalara teşebbüs etti. Nihayet meyus olarak Şama kaçtı. Bil'ahere Ertena yine gelmiş, Payasta bulunan Karaman bey-le sözleşerek Alâeddinin üzerine saldırdılarsa da gene galebe beri tarafta kaldı. Bu sefer ele geçen Ertena Silifke kal'asında hapsedildi. Oraba sekiz sene kapalı kaldı. Bir fırsat bularak kaçıp hareket etmek istemişsede yakalanıp öldürülmüştür.

İlyas beyle Alishir dağlarda dolaşıyorlardı. Nihayet Osmanlı hükümdarı sultan Muattan istimat eylediler. Sultan Murat memleketlerini geri alarak kendilerine verdi.

Alâeddine karşı Germeyan oğlu Alishir, Hamit oğlu İlyas ta karşı geldiler. Alâeddin bunlara karşı da galebe ederek memleketlerine püskürttü. Her ikiside taarruz ve tecavüzden geri kalmıyorlardı. Nihayet Alâeddin bunların elinden de memleketlerini almağa mecbur kaldı. Hamit ilini Sarı Mustafaya, Germeyanı kardeşi oğlu Halil bin Süleymana verdi.

Karam memleketine Şam ülkesinde Emir Abdürreşit adında birisi hücum eyledi. Kayseriyi Sivası bütün Anadoludaki memleketlerini zaptetledi. Alâeddin

bununla uzun müddet çarpışarak sonunda Âddürreşidi öldürdü. Bunun üzerine bu istilâ kuvveti parçalandı Alâeddin hepsini de memlekette tartetledi. Bundan sonra Alâeddin aleyhine bütün Moğol beyleri ittifak eyleyerek Tarsus emiri Bahşayış hanın önünde toplandılar. İlk önce Silifkeye gelerek orada mahpus bulunan Ertena bin Mehmedi hapisten çıkardılar ve kendisini babaları gibi sultan nasbeylediler. Namına hutbeler okutular. Anadolunun bir çok yerlerini ve İçeli aldılar. Alâeddin Şamlılarla çarpışmak üzere Şam hududuna gitmiş bulunuyordu. Oğlu Mehmet bey Konyada, diğer oğlu pir Ahmet bey Larendede naip bırakılmıştı. Ertena ilk önce Lârendeye giderek pir Ahmet beyi muhasara eyledi. Muhasara devam eylediği sırada Konyada bulunan kardeşi Mehmet bey Konyadan çıkarak kardeşine yardım etmek üzere Lârendeye geldi. Daha sonra Şamlılar müsahala yaparak Alâeddin yetiştirdi. Ertena çarpışmak istediye de bozularak Şam tarafına kaçtı. Alâeddin Lârendeye girdi. Memleketi oğulları, ve amca oğulları arasında taksim eyledi. Alâeddin gâh Ertena, gâh Osmanlılarla, bazanda

Hamit ve Germeyan oğullarıyla kısmen Şam ve Ermeni ordularıyla çarpışıyordu. Nihayet bir harpte aldığı bir yara neticesinde Lârendede öldü. Yaptırdığı türbeye defnolundu. Beş oğlu vardı. Büyükleri Mehmet beydi.

Mehmet bey bin Alâeddin bey bin Halil bin Mahmut Karaman, babasının tavsiyesi üzerine hükûmetin başına geçti. Oğlu İbrahim beyi Konya valisi yaptı. Bu İbrahimin annesi Selçuk uruğuna mensup bir kızıdan dünyaya gelmişti. Krdeşi Orhanı Aksaraya, İshakı Ermenake tayin eyledi. Bundan sonra Osmanlı hükümdarı Bayezit üzerine yürüdü. Dört yıl süren bu boğazlaşmada çok kere zafer Bayezit tarafında idi. Nihayet DülKadir oğlu ile Germeyan oğlu araya girerek barışıldı.

6 — Timurun Anadolu hududundan görülmesi:

Timur hailesi zuhur eder etmez Mehmet bey Bulgar dağına çekildi. Timur ordusunun önünden ırılmış oluyordu. Timurun vurudundan önce aynı zamanda Karaman halkını da Taşiline ve dağlara nakleyledi.

(Bu Şikârinin fikrine göre-

dir. Bütün tarihçilerin kavline göre Mehmet bey o sırada Bursa kal'asında mahpus bulunuyordu. Kendisini Timurun oğlu Mehmet Sultan Bursayı zapt eylediği sırada azat eylemiş ve Timur memleketini kendisine iade etmiştir.)

Şikâriye göre Timur Anadolu harekâtını ikmâl ederek Anadolu'dan ayrılyorken Mehmet dağdan inerek bir suvari kuvvetile dönmekte olan Timur ordusunun gerilerine saldırmış, gece baskınla saflarıyla epeyce zayıat verdirmiş, götürmekte oldukları ganaimin bir kısmını bırakmıştır. Timurun ordusu gayetle büyük idi. Alaylar birbirinden uzak ve gafil olarak yürüyordu. Hududtan çıkıncıya değin arkalarına bakmağa bile lüzum görmemişlerdir. (1)

(1) Bu Şikârinin masallarından birisidir. Timur ordusunun Anadolu'dan çıkarken nasıl sıkı bir dikkat ile Hareket ettiklerini anlamak üzere Şerefüddini Yezdiden şu satırları terceme ediyoruz:

Mısırdan ilçiler döndükleri zaman sancak üç gün hareketsiz kaldı. Bulunduğu yerde tevakkuf edildi. Şehzadelerle, hezare kumandalarıyla bir çangi (içtima) akt edildi. Kara Tatar denilen Moğol bakayasının Maveraünnehre göçürülmesi kararlaştı. Bunlar kırkbin çadır kadardı. Sahipkıran ferman buyurdu ki şeh-

Mehmet bey bundan sonra memleketinin başına geliyor. Memleketini iymara başlıyor. Osmanlılar ve başkaları tarafından zabtedilmiş olan beldelerini geri alıyordu. Osmanlı ülkesi sultansız, başsız bir halde idi. Bayezidin oğulları, birbirlerini meşguldiler. Bu yüzden Mehmet beyin vaziyeti yüceledi. Memleketi genişledi.

zadelerin, nevinlerin her birisi maiyetlerle birer tarafa gitsinler ve tutsunlar. Tek bir adamın dışarda kalmasına imkân vermesinler. Hazmü ihtiyat ve teyakkuzda sonderece mübalağa eylesinler. Bu halde kendilerine de bir fenalık yapılmamasını temin etsinler. Bu buyruk üzerine emiri cihat Şama, diğer Biranğar ümerasıyla ve Emir zade Mehmet Sultanın askerleriyle Tokat ve Amasya tarafına yönelsinler.

Emir Süleyman şah Cuvanga ordusunun bir kısmı ile Kayseri ve Sivasa gitsinler. Bundan sonra Sahibkıranın sancağı inayeti perverdigâr ile Amasya ve kayseri arazisinin ilgar eyleyecektir. Kara Tatarın karargâhı esasen buralarıdır.

Emir zade şahRuh ve Sultan Hasan büyük kuvvetlerle yolları tutsunlar.

Mevkibi hümayun bu merhaleleri kat ederek ve Kırşehir suyu köprüsünden geçerek onlara ulaştı.

Bu itinalı tarama ile beraber bir çok Moğolun Anadolu'da kaldığını görüyoruz. Bunu teyit için müellifi-

Bundan sonra Mehmet bey Antalyayı zabtetmek hevesine kapıldı. bir müddet muhasara eyledi. Kal'aya hücum ederken başına isabet eden bir top güllesiyle öldü. Oğlu İbrahim bey cesedi alarak ülkesine götürdü. Babası Alâeddinin yanına gömüldü. Mehmet bey, büyükleri İbrahim bey olmak üzere İshak, Halil Alâeddin adında dört erkek evlad bıraktı.

mizin Osmanlılar kısmından şu parçayı teceme ediyoruz.

Zafername. Şerefeddini Yezdi

Çelebi Sultan Mehmet Sivas taraflarındaki işleri ikmâl edince döndü. Yolda İskilip yakınlarında bir dere içinde binlerce çadır Tatar gördü. Bunlar kimdir deye sordu. Tatar ümerasından Minnet beyin ulusudur Samgar oğlunun düğününden geliyorlardı. Sultanın rikâbına gelmeyi hatırlamamışlardı. Sultan buna son derece kızdı. Bu istibdad ve istiklâl davasından ileri geliyor. Bizim emnü amanımızda, bizim devletimizin gölgesinde yaşarlarken ben sefere gidiyorum onlardan hiç birisi benim hizmetime gelmiyor. Bunlar bizim ülkemizde oturmağa lâyık insanlar değildir. Demiş, ülkeden dışarı çıkarılmalarını emreylemiştir. Vüzera ve ümeranın şefaatiyle tamamen çıkarılmalarından vsz geçilmiş, Rumeliye naklile Filibe civarında Konuş denilen mahalde konduklarıdır. Minnet bey burada büyük imaretler, hanlar ve hamamlar kurdurmuştur. *Camiüddüvel*

Büyük oğlu İbrahim bey hükümetin başına geçti. Amcası Orhan beye Beyşehirini, öbür amcası Yakup beye Ermenaki, amcası Ali beye de Akşehir verdi. Amcası oğlu İsa bin Davut Kayseriye, öteki amcası oğlu Mahmut paşa bin Hızır beyi Niğde, ve bu sonuncunun kardeşleri olan Hızır beyi Niğdeye, Halil beyi Aksaraya, İsmail beyi Andırgıya, Emir şahı Mut kal'esine, hacı Mustafa beyi Gülnara, Bozdoğan oğlu Mehmedi Kilindire, Işık Mukbili Anamura, Kasım beyi İshaklı ve Bayındır ve Ilgına tayin eyledi. Hepsinin bu suretle gönülleri alındı. Bundan sonra amcası Orhan Şamlılarla muharebe ye yolladı. Orhan savaşta öldüğünden bizzat giderek müteaddit çarpışmalar yaptı. Her iki tarafa da zafer yüz vermediğinden barış yaparak memleketine döndü. Germeyan oğlu, Osmanlılar aleyhine olarak kendisinden yardım istedi. Kardeşleri İshak ile Alâeddini mühim bir kuvvetle gönderdi. Karahisari sahip yakınlarında yapılan savaşta Osmanlı ordusu mağlup oldu. Temirtaş paşa da esir oldu. Bunun üzerine Osmanlı sultanı bizzat yürüdü. Alâeddin esir edilerek işkence içinde öldürül-

dü. O sırada Alâeddin 21 yaşında bulunuyordu. Karamanlılar müthiş bir hezimete uğramışlardı. İshak bey Akşehirde tahassun eylemişti. Osmanlılar Akşehir muhasara ettiler. İshak beye kardeşi yardıma geldise de ikinci def'a bozularak amana düştüler. Akşehir ve tevabii teslim alındı. İbrahim bey Bayezidin kızıyla evlendi. İbrahim bey tamam kırk bir yıl hükümet sürmüştür. Karamanlıların en adili en uz hareketlisi idi. Bir çok hayratlar meydana getirdi. İnşa ettirdiği cami, hanikah, han, köprü ve saire adet itibariyle altmış dörde baliğ oldu. Bayezidin kızından yedi erkek evlâdı oldu. En büyüğü Kasım beydi. Ötekilerin adları İshak, Alâeddin, Halil, Pir Ahmet, Yakup ve en küçükleri Mustafadır.

Yaşı ilerleyince osmanlı sultanına mektup yazarak oğulları hakkında vasiyetlerde bulundu. Hükümeti büyük oğlu Kasım beye bırakıyor, Alâeddine İçeli, Halile Ermenaki, İshaka Akşehir, Yakuba Aksaray, Mustafaya Beyşehirini veriyordu. Bütün çocuklarına Osmanlılarla iyi geçinmeği tavsiye eyledi.

İbrahim bey elli bir yıl süren hükümetinden sonra öldü yerine vasiyeti mucibince Büyük oğlu Kasım bey bin, Mehmet bey bin Alâeddin bey, bin Halil bey, bin Mahmut bey, ibni Karaman geçti. Kardeşleri ile ancak üç sene müttelik kalabildi. Küçükleri Mustafa aralarını bozdu. Ermesunda İshak ile Halil boğuş tular. Hâlil İshakın elinde öldü. Bu suretle İshak onun memleketine de sahip oldu. Namına hutbe de okutarak kardeşi Kasımın itaatinden çıktı. Mustafa ile birleşerek kardeşleri Kasımın üzerine gittiler. Kasım bozularak Konyaya kaçtı. Ve Osmanlı sultanından istimdad eyledi. Sultan veziri kedik Ahmet daşayı gönderdi. Paşa aralarını buldu. Karaman ülkesinin yarısını Kasıma, yarısını da İshaka verdi. Aksaray ve mülhakatı Mustafada kaldı. Kasım Konyada, İshak Larendede, Mustafada Aksarayda oturuyordu. Bu suretle üç yıl geçti. Mustafa bir gün Engürü taraflarına akın eyledi. Eline geçirdiği kal'a muhafızı Husrev beyi öldürdü. Bu suretle Engüriye sahip oldu. Sultan Kasım beye haber yollayarak kardeşini tutup nezdine göndermesini emreyledi. Kasım bey bunun üzerine Mustafaya doğru hare-

ket eyledi. Mustafa derhal Lârendeye kaçtı. Ve orada bulunan İshak beyi de kandırarak otuz bin kişilik bir kuvvetle isyan ettiler. Kasım bey yine sultandan yardım diledi. Bu kere sultan Mesih Ali paşa kumandasında bir kuvvetle Kasımı takviye eyledi. Karahisari sahip yakınında yapılan harpte mağlup oldular. Mustafa esir ve bağlı olarak sultanın nezdine götürdüler. İshak Taş iline kaçtı.

Sultan Mustafayı affederek Rumelide bir sancak beyliğine tayin eyledi. Daha sonra Pir Ahmet bey de Kasım bey aleyhine harekete geldi. Elinden memleketi aldı. Bu hal böylece iki sene devam eyledi. Kasım bey tekrar sultanın yardımı ile memleketine döndü. Pir Ahmet bey savaşta öldü. Diğer kardeşi İshak ta Dülkadir oğlunun yardımı ile ayaklandı. Lârende yakınında iki süren bir boğazlaşma oldu. Sonunda Kasım mağlup olarak şama kaçtı. İkinci def'a da Şamlıların yardımıyla çıkup geldi. Bu kez de mağlup oldu. Bunun üzerine Varsaklara iltica eyledi. Kasım bey Varsak beylerine vaitlerde bulunarak İshakı öldürttü. Memleket bundan sonra yalnızca Kasım beyin eline geçmiş oldu.

Bu vaziyet yedi sene devam eyledi. Kardeşi Mustafanın ifsa-diyle Kasım bey hiristiyan devletleriyle ittifak eyledi. Birlikte Osmanlı üzerine saldıracaklardı. Muvaffak oldukları takdirde Rumeli hiristiyanlarda kalacak, Anadolu Karamanlıların eline geçecekti. Karaman oğlunun gönderdiği muvafakat mektubu hudut kumandanlarından birisinin eline geçti. Hemen Sultana gönderdi. Sultan bunun üzerine Gedik Ahmet paşayı göndere-rek bütün memleketi Kasım beyin elinden aldırdı. Kasım bey ancak Bulgar dağı ile Taş ilinin bazı çetin yerlerinde tam yirmi iki sene kaldı. Burada bulundukça da fesattan, ifsattan hali kalmıyordu. Nihayet ikinci Bayezit zamanında Karaman valisi olan Ali paşa Kasım beyin vezirini bir takım vaatler ve adaklarla ikna ederek bütün Karaman ailesini zehirletti. Vak'a Bulgar dağındaki yaylağında oldu. Kasım beyle birlikte üç oğlu ve akrabasından otuz kişi zehirlenerek öldürüldü. Cesetleri lârendeye göçürülerek ora-

damedfun olan ataları yanında gömüldüler. Bunlar Şikâri tarihinde gördüklerimizdir. Ona göre Kasım bey 910 senesinde Bulgar dağında zehirlenerek öldürülmüştür.

Müverrihlerin en bilgini olan hoca Sadüttin efendi der ki:

Kasım bey sultan Bayezitten istiman eyledi. Sultan Cemin Radosa firarı üzerine Bayezit Kasım beyin bütün suçlarını affedererek kendisine İçili ikta eyledi. Ölünceye kadar, yani 883 senesi muharremine kadar orada vali olarak kaldı. Bundan sonra sultan İçeli kız kardeşinin oğlu Mehmet bey bin Turguda ikta eyledi. Anne ci-hetinden bu da Karaman ailesine mensuptu. Bu da sultana muti olarak yaşardı. Kasım beyin Pir Bayram adında bir beyi vardı. Bu zat Kasımın ölümünden sonra itaat eylemedi. Yedi bin kişilik bir kuvvetle mütemadi isyan halinde kaldı. Nihayet kendisini Şah İsmail davet eylediğinden onun hizmetine gitti. Pir Bayram, Şah İsmailin mühim adamları derecesine çıkarıldı.

AT HAKKINDA MİTOLOJİK MALÛMAT

Konya müze kütüphanesinin 2838 numarasında kayıtlı baytarnameden iktibas edilmiştir:

Gözünün nuru zayıf bir kimse atın beyninden biraz alıp ve bal ile karıştırıp gözün üzerine koysa bihikmetillâh gözü kuvvetli ve ruşen ve safi olup zafı defolur.

Uçuklu kimse bir dirhen yise bir dahi uçuk kendisine zahmet vermeyip defolur.

Eğer atın dilini püryan edip bal ile yeseler hafakan marazını defeder. Ve müptelâ olmıyan kimse cemi-i ömründe emin ve salim olup hafakan illeti görmeye. Mücerreptir.

Ve eğer bir kime atın sağ gözünü şeker ve misk ile kurutup üzerinde götürse halk içerisinde şerif ve hürmetli ola.

Ve eğer atın yüreğini kurutup uçuklu kimseye bir mis-kal yedirseler nafi olur.

Ve eğer bir kimsenin mesanesinde taş olsa bir pare yüreğinden alalar vebal ile pişirip yedireler taşı pare pare edip çıkarır.

Eğer atın bağırmı pişirip sarılık olan kimesne bir miktar yese defolup sarılık illetinden hâlas olur.

Eğer atın ödünü bir miktar günlük ve topalak ile karıştırıp hap etseler ve kurutup hıfzyleseler lüzumunda kan işeyen kimesneye bir kaç tane yedirseler def olur.

Eğer atın hayasını sabır ve bürâz ile gayet muhkem sahk edip ve biraz bal dahi karıştırıp melhem gibi olursa nikriz illetine sürseler hoş ola ve hâlas ola. Eğer sirke ile ezip karınca yuvasına dökseler cümle

karıncalar olmahalden firar ederler.

Eğer atın sütünü bir doğurmayan avrata beş defa içirseler hamile ola ve doğura. Bir dahi kısırılık illeti şol avrata arız olmıya ve eğer lağar ve zayıf ve bi kuvvet kimesne bir nice def'a içe gayet semiz olup kuvvet, hüsün ve beşâset hasıl ede ve vücudu kuvvet bula zafiyeti gide. Kavmi tatarda tamam nümunesi müşahede olunur meşhurdur. Onların istilâhında at sütüne kırmızı derler (*) her dem içerler ve lahmi feres dahi yerler.

Eğer atın ödünü topalak ve günlük ve sarı zünbül ile karıştırarak ve hayız çok gören kimesneye yani avrata bir kaç defa yedireler ol özür ol avrattan defola.

Eğer atın kanını kuduz kelp dalamış bir adama bir katra içirip ve hem ol cerahat üzerine sürseler nafi ola ve halas ola. Eğer atın kanını vücudu ve azası şişen bir alil ademe sürseler nafi ola ve şifa bula. Eğer elle-

(*) Kırmızı at sütünden yapılan şaraptır. Bütün Türklerin içgisidir. buna kırmızı derler. Arabın hamri bundan alınmış olsa gerektir. çünkü Türkçede ha,ka müşterek gibidir.

ri ve ayakları yarılıp çatlıyan ademe atın kanını bir kaç defa sürseler def ola şifa ve sıhhat müyesser ola.

Eğer daüssalep dedikleri illet ki adamın saçını ve sakalını döküp kırar o illet üzerine bir nice defa sürseler gayet faide eder ve halas olur. Eğer taze kan bulunmazsa kanı kurutup hıfzederler hini hacette su ile ıslatarak istimal ederler yarar.

Eğer atın sütünü bir kaç defa sancılı adem ve zıkın-nefes adem içse biavnilâh halas ola.

Eğer atın dişini uykusunda horlıyan kimesnenin başı altına koysalar bir daha horlamaz ola. Eğer sağır masumların beşiğine bağlasalar yahut gümüşleyüp başına taksalar ol masum cemi afattan ve beliyattan emin ve salim ola zararı cinden ve sui ayından sıhhat üzere mahfuz ola.

Eğer atın sidiğini biraz sirke ile karıştırıp kızamık illetine ve ateş pür dedikleri bir nevi maraz vardırki hemen kızamık gibi gayet ahmer olur ve vücudu ateş gibi yakar ve ihata edip cemi endama yayılır. ol illete at sidiğini sirke ile süreler geçer gider, ve kan cibânlarına ve gıcık ve uyuz ve muhalif kabarcıklara gayet nafi-

dir hemen sirke ile mahlut edip pamuk ile ol illet olan yerlere süreler halas olup şifa bula.

Eğer atın bağıın somakile pişirerek iç ağrısı illetine müptelâ olan kimesne yise halas ola ve eğer ishali olan ve yüreğinde burusu ve göbeğinde illet ve sızısı ve sancısı var ise bunların hepsine nafi ve dafidir, somakla yiyeler.

Eğer atın tüyünü yirmi dört saat soğan suyu içinde ıslatıp badehu çıkarıp sıkalar suyunu alalar ve ol suya biraz gül yağı katalar ve biraz kaynatıp ısıtalar ve daima sancıyıp ağrıyan kulağa ol sudan biraz damlatalar eğer yirmi dört saat zarfında def olmazsa bir defa yine damlatalar üç defaya varmaz şifa bula.

Eğer atın tüyünü alıp hıfz ideler ve hini hacette kanı akıp durmayan yara ve cerahat üzerine biraz oltüydün ısıtıp bastırılar ve hoşca bağlayıp saralar gayet nafidir. Hemen kanı keser durur. Eğer atın tüyünü yakıp ve külünü alıp hıfzederler hini hacette burun kanı durmayıp akan kimesne burnuna bir kaç defa çekse kanı dinip bir dahi akıya nafidir. Eğer bir muhalif yerde yara olsa ve damardeşilip veyahut ke-

silip kanı akıp dinmese hemen bu tüy külünden üzerine bir miktar vurup bastırılar ve ekeleler ve sarıp bağhyalar filhal kurutup kanı keser sair yara ve cerahetlerin cümlesine nafi-dir.

Eğer atın kemiğinden bir pare kemik alıp ateşde yakalar taki beyaz olunca badehu havanda dakik gibi olunca sahk edeler ve külün yumurta sarısı ile karıştırıp hap ideler nohut kadar ola badehu kurutup hıfz ideler vakti hacette suphu şam beşer tane hap ishal olan kimese yesa sıhhat bula.

Ve eğer atın iç yağından alıp hıfzederler vakti hacette bir yara ve cerahet üzerine yakı eyliye bir kaç defa bu ameliyeyi iderseler sıhhat bula.

Aynı eserden atcılığa dair ananeler

Evvela atın üç yeri deveye benziye, üç yeri katıra benziye, üç yeri sığıra benziye ve üç yeri avrata benziye.

Amma avrata benziyen üç yerden birisi saç avrat saç gibi mülâyim olmak gerektir. Eğer saç avratın saç gibi mülâyim olursa bilesizki ol at hünnerli olur, saç sert olan at hünnersiz olur. İkincisi yancıkları avratın gibi çok dolu ol-

mak gerektir. Şirin ve güzel olur ve sağrısı da latif olur. Üçüncüsü karnı ve göbeği gibi latif ve şirin olur eğer olmaz ise kolan sürür rahat ile ol at binilmez ve ata katı ayıp ve noksan verir bir özürdür.

Amma sığıra benziyen üç yerinden birisi evvela karnının altı yassı olup sığır karnına benziye. Zira bihikmetillah yürük ve bahadır olur. Eski zaman gazileri böyle olan ata mürüvetli yassı ahlat ağacım sağ olanın üzerine suvar olur ve düşmandan necat bulurum ve eğer düşmanı kovarsam irişip helak ederim deyip iftihar ve surur izhar ederlerdi. İkincisi atın kuyruk yatacak yeri sığırın gibi geniş ve açık olup dar olmamak gerektir. Eğer atın kuyruğu yatağı dar olursa katı mezmum ve ayıptır. Üçüncü atın bileği öküz bileği gibi olmak gerektir ve hemen sığır bileğine müşabih kısacık olup tamam benzemektir. Eğer ki öküzün bileğine benzemeyip koyun bileğine benzer ise ol at aslından illet ile düşük doğmuştur derler. Zira ehli olan ve ömrünü at ahvaline sarfeden bahadır serverler ve şeci gaziler tecrübe ile tahkik etmişlerdir.

Amma üç yeri ki katıra ben-

ziye: Evvela atın kulağı gerektir ki katıra benziye ince ola ve uzun ola ve mevzun ve şirin olmak gerektir. Atın kulağı ke-di kulağı gibi kısacık olursa ol at hünersiz olur bahadır olmaz. İkinci atın kuyruğu heman katır kuyruğuna müşabih olup benzemek gerektir. Kaba ve perişan olmayıp kamcı kuyrulu olmak gerektir. Zira mücerptir ki kaba ve perişan kuyruklu at hünerli olmaz netekim kaba ve perişan bıyıklı adamların hiç birisi bahadır ve hünerli ve gayur ve vakur olmaz. Bıyığından adam asılmak mümkün olanlar savaş meydanında şiddete tahammül edemeyip bi arlık ve gayretsizlik edip kendi firar eylediğinden başka nice ademlerin havfı kulubuna bais olup firar hezimetlerine sebep olmuştur. Nice cenklerde ve nice seferlerde tecrübe olunmuştur. Meterise varmamak ve düşmana karşı durmamak top ve tüfek sadasını ıstıtmemek için kasden mizacı insana muhalif nesne ekledip kendisini mahsusi hasta etmekle ah vah ederek sahteden lafı güzaf ve çadır içinde yatıp yine böyle iken acep bu mahalle top tanesi gelip düşer mi deyip sual soran binamuslar katı çok görülmüştür. Üçüncü atın tır-

nağı hemen katır tırnağına benzemek gerektir ve katır tırnağı gibi berk ve müdevverce değirmi olmak gerektir. Ehli katında böyle olan ata top tırnaklı dirler. Ziyade itibar ederler. Zira ince yapraklı tırnaklı at da hüner ve marifet olmaz ve yaprak tırnaklı at tez illet sahibi olur andan hiç yoldaşlık ve fedakârlık gelmez. Bu sebebden ehli sefer indinde makbul değildir.

Amma ol üç yeriki deveye benzemek gerek. Evvela atın boynu hemen deve boynu gibi uzun dal boyunlu olup gerdanı kemerli ola ve ensesi balık sırtı misalinde olmak gerektir. Ehli indinde buna sazan balığı enseli derler ve ziyade muteberdir. Ekseri böyle olan at yürük ve açık ve bahadır ola gelmiştir. Bu alemet mücerrep ve mübarektir. Zira boynu domuz boynu gibi kısa ve kalın olan at namünasip olup ol at ekseri avkatda sürçek ve az nesneden aksak olur ve daima ol at tekerlenir üzerinde olan adem afetden emin ve salim olmaz. Namubarek ve ehli indinde mezmum tutarlar sakınıp binmeye-ler deyip vasiyet etmişlerdir. Bahusus muharebede sahibini düşmana zelil ve bent ve esir eder.

İkinci atın kirpiği deveye benzemek gerektir zira ol at ki kirpikleri deve kirpiği gibi uzun ola ol et elma gözlü olup gayetle latif ve şirindir. Amma üçüncü: Atın sinirleri deve sinirine benziye. Zira siniri deveye müşabih olan at kuvvetli ve tamam şiddetli olup yola ve çok seyirdime ve koşuya dayanıcı kavi olur. Devenin sinirleri kalın ve tamam yuğun olur gerektir ki atın dahi heman deve siniri misalinde ola. Amma atın tabanı yassı olmak şum ve ham-mal beygiri tabanı gibi büyük ve yassı olmak gayet mezmundur. Ve karnı sarma ve dik olan at katı bagırkış olup zahmete ve ağır yüke tahammül eder. Amma bahadır ve hünerli olmaz mücerrep nişandır.

Amma bir atki doru olup yelesi ve kuyruğu ve hem ayakları siyah ola gayet hop ve mergup ve ehli indinde makbul ve mahbupdur. Eski dilaverler tecrübe etmişlerdir ki bu nişanda olan at ıssıya ve hem soğuğa ve mahallinde açlığa ve susuzluğa sabretmekte cümle atlardan ziyadedir ve eşmede ve yortup koşmada bahadır, gayyor ve yürük olur. Döldülü zaman demekle eslaf gaziler ve serverler

böyle ordu ata isim tesmiye ederlermiş. Gayet muteber tutup karındaşım veya sadık yoldaşım ve vakti meşakkat ve belada haldaşındır deyip ziyade ihtiram ve ikram ederlermiş. İslah pâk şehir ve latif üzere ot ve pâk elekten elenip tozu gubarı def olmuş saman yedirirlermiş Rivayet ederler kim Belgrat fatihi Mehmet paşa bir doru ata ziyade rağbet ve ihtiram ederlermiş benim refiki şefikim gazalarda yoldaşımdır deyip bunca seferler ve gazalarda o ata suvar olurlarmış. At bir gün fevt olup haberi paşaya vasıl alduktu ağlayıp mahsusu atı kefenleyip defneyledikten sonra kabri üzerine kübbe bina edip ve alâmet bünyat etmekle çok ikram ederlermiş. Mehmet paşa dahi merhum olduktan Belgratda anın civarında defnolunup vezirane kubbe inşa edilmiştir. Eskiler iyi ve cins ata bu mertebe itibar ve rağbet ederlermiş. (*)

Üçüncü Osmanın pek sevdiği (sisli kırat) adı ile meşhur olan atının mezarı Üsküdar'da İhsaniyede Çiçek-iç kahvesinin karşısında bir yarde. dir. Mezar taşında şu kitabe vardır-

Zilli hak hazreti Osman hanın
Sisli kıratı ki anılmışdır
Emri izid ile mevt iriştikde
Bu makam içre o gömülmüşdür.

Amma kır at; eğer kır atın yelesi ve kuyruğu siyah olur ise hünerli olur ve dahi soğuğa ziyade dayanır ve taşlık mahalde sahibine yoldaşlık eder. Amma kula at bir pula sat; demişlerdir. Kaba şum ve mezmum olur. Meğerkim yelesi kuyruğu çok ve kaba oluyup yelesinden kuyruğu sokomuna varınca elif şeklinde bir hat çekilmiş ola amma al at gayet yörük ve seri-ülhareke olur alelhususki başı ve kuyruğu kuru ve kış ayakları dik ola. Vilâyeti Bağdadın al atı ehli tecrübe katında gayet mubarek ve muteberdir. amma siyah atlarda delilikden bir damar vardır hali değildir ol cihetden ekseriya bet hoy olur amma alaca at muteber değildir. Meğerkim cemi nişan ve uslubuyerinde ola ol vakit mübarektir amma çakır at hoşdur hünerli olur. Şol şartlakim aşağı dudağında akı ola amma sis at şum ve kabih ve mezmumdur. Asla evin içine öyle

Bu taş sisli kırat mezarı, at taşı diyorlar. Buraya bazan sancılı hayvanları getirip gezdirirler.

[Muhitülmaarif]

Uzun köprüde at mezarlığı deye bir mevki vardır. Orada bir mezar görülür. Sancılı hayvanlar etrafında dolaştırılır.

sisli atı oğrat mayalar. Sıçan renginde olan atı da evin içine oğratmayalar. Ve dahi malum olaki atın sekili bini tarafında olmak gerektir.

Ve hemde kış ayağında olmalıdır. Zira şart budur ki ön kara ayağın kaldırıp yerine kış ak ayağını basar ise yani ön ayağı ak ve kış ayağı siyah olur ise ehli tecrübe etmişlerdir ki ol at gayetle uğursuz

şum ve hayırsızdır. Ve dahi bir atın sol iyesi eksik olsa ol at ehli tecrübe indinde gayet muteberdir. Böyle nişanda olan atı ağır baha ile alıp cenk için saklayalar gayet hünerli olur. Atın bir elmacığı olmasa ol at hünerli ve yörük olur ve bir nişan dahi budur ki bir atın ön dişleri hurde ve inci gibi berak ve ak olsa ol at gayet hünerli bahadır ve yörük olur sahibine çok hayrı ve faidesi olur.

ESKİ MONOLOKLARDAN ÖRNEK

Kuşların dili ile içtimai hayatın tasviri

1080 hicri tarihlerinde kullandırılmış bir cönktenistisah edilmiş bir mahkeme ilamı.

Baisi tahriri letaif ve badii tastırı zaraif oldurki: Medinei güvercinlik mahallatından üveyik mahallesinde sakın taifei tuyurdan işbu baisul vesika karagöz çelebi ibni Agaçe nam murgı zaif kuş adası mahkemesine ihzar ettirdiği kaz oğlu çakır pençeli demekle maruf ve meşhur Şahin ağa ibni Sungur ve balaban bölük başı ibni Doğğan nam şakiler muvacehesinde üzerlerine dava ve tazallümi hal eylediki ben işbu hazır bilmecilis yoldaşım Çaylak sipahi ile ma'an kaz ova tarafından gelirken esnai rahda vaki Turna gölünün şark canibinde kartal tepesi nam mevzide lieclilistirahat kuşluk vakti kesbi yedimiz ile tedarik eylediğimiz ve

malik olduğumuz tutı ve kumru ve kanarya ve iskete ve ispi-noz nam caiyeyi memlukelerimiz ile tavşancıl türküsüne ağaz ederek keklik nam gulamımız karşımızda seke seke oynarken Şahin ağa ve balaban bölük başı bîaman çakır göz semiz bildirçına iner gibi bîmahaba üzerimize gelip bilâ pervâ mavzîi mezbura kondukları saat bizden izin ve icazat talep etmeden zikrolunan gulama ve cariyelerimize fuzuli kuzgun gibi adavet kasteddiklerinden biz ikimiz birbirimize kol kanat olup mezburlara reca tarikile bu ihtiyarlıkta bizlere lillâhi veli resulihî gadir ve zulüm etmeyin, sizlere layık ve saza değildir dediğimizde cavap eyledilerki ayyarlık

ile bizi kaz zannedip toy düşürmek için hilebazlık ile böyle şikârları elimizden almak istersiz deyo kat'a ricamıza iltifat etmeyip hah nahah bigayri hakkın zapt ve rapta şuru'etiklerinde varın bu sevdadan fariğ olun zira sizden hüt hüt çavuş vasıtasile hünkârımız Simürg-i ankaya arzuhal edip teşekki ederiz sonra huzurunda zulüm ve teaaddiniz sabit oldukta sizi puğu kuşu gibi bir viraneyeye nefi ve yahut bir gayrı ukubet etmesi şöyle dursun beyennas meşhurdırki yırtıcı kuşun ömrü az olur denildiğine masadak olursunuz deyu vafir nasihat ve korkutmak sevdasında olduğumuzda asla ve kat'a nûsuh ve pent tesir etmediğinden naşi hışm ile dediler ki kimse bizim bir tüğümüze değmeğe kadir olmaz diyerek ziyade gadap ile üzerimize hücum ve dürlü şütüm ile alayımızı akba ba tepesinden aşağı uçurup kesreti mücadeleden tüylerimiz yolunup kanadı kuyruğu yolunmuş Ağustos kargasına döndürüp her birimiz ferdan ferda çil palazları gibi etrafı eknafe dağıttılar. Hele bizzarure pençelerinden tahlisi giriban idince hezar zahmet ve meşakkat çekdik, emri şer'ile merkumlardan sual

olunup şer'an ve kanunen hakkımız ihkak ve icra olunmak matlubumuzdur dediklerinde gibbessual cevaplarında: bizim bu hususdan asla ve kat'a haber ve agahımız yoktur bize bunların garazı dünyevisi olduğundan naşi koza bakar karga gibi daim bize bakıp bu makule efali na hemvarı hakkımızda mahzı iftira ederler ötedenberi adeti kadimeleri dahi malumdur ki mezburan hamaz gibi gammaz ve saksagan gibi hilaf yere feryat eylemek adeti müstemirleridir, bizim bu işden haberimiz olsa murafaa için sadır olan müraselenize itaat edip mahkemenize okuya gelmezdik. Belki varıp kaz dağında ördek ve kaz avlardık deyu sıtkâ müşabih kelimat ile müdafaa ve hususu mezkuru bil-küllîye inkâr etmekle müddaiyan mezkûrandan bîgaraz şahitler talep olundukta hoş elhan ve râst güyan-ı mürgan-ı fasihul lisan ve müşarün bilbenan el-kırlangıç efendi ve hafız bül-bül efendi ve müezzin molla horoz ve seyyit yeşilbaş beşe ve pirifani cümlemizin ihtiyarı eşşeyh baykuş efendi ve akbaba hazretleri vesair tuyur lieclîsshade mahkemeye hazıran olup her biri makamı şahadetde du-

rup edai şehadet edip dediler ki nefselemir dava olunduğu üzere olup kables sabah cümlemiz müzzin molla horozun sadai hoş edasından uyanıp her birimiz evrat ve ezkârımızla meşgul olup badel itmam kuşluk taamımız için kuş üzümü ve kuş otu tedarik etmek ümidile kuş adası tarafından kanat vurup gelirken mahalli mezkûrda Müddeiyanı merkuman ve mazluman kara göz çelevi ile yoldaşımız çaylak sipahi nam derdimentleri gördük ki şahin ağa dedikleri zalim şahbazlanıp ve balaban bölük başı dedikleri etek dermeyen edip Kendi gibi havalarına tabi süffah-ı tuyurdan kara kuş, kartal, kerkez ve zağanos ve devlengeç nam zalemeler dahi ârtlarınca alay bağlayıp merkum kara göz çelevi ile çaylak sipahi nam fakirlerin yoluna inip kat'ı tarik ve malların yağma ve garet etmek sevdaşile beyinlerinde fiğan ve feryat ve giriv koparıp cümlesi kemali şekavetlerinden naşı ol iki zaif ve nahif derdimendi urmak için hücum ettiklerinde mezburanın takatları tak olup kuşca canları taklaba ve kebuter gibi döne döne kanatları ve kuyrukları kırılıp çar naçar firar etmelerile kâh bunlar söy-

lenir gider ey nelmefer kâhi kâhi tazarrular eder yarep bize bir müstegâr. Ahır kâr (serçe ye çibık bere) olduğu hasebile kararı firara tebdil eylediklerinden derdimentleri önlerine katıp ellerinden kurtulunca gayet münkesirülbal olduğuna bizler şahitleriz ve şahadet dahi ederiz deyu her biri müttetikul lafz velmana edai şahadet eylediklerinde mezburan Şahin ağa ve Balaban bölük başı kelâma ağaz edip bu hususta şahadet eden şahitlerden evvela kır langıç efendi ilmile amil olmayıp bilâ izin halkın hanelerine ve mescitlerine yavrularlar alât ve bisatlarına tersleyip ve kesreti kelâma müptelâ olmakla daima ümmeti Muhammedi taciz etmeden hali değildir. Saniyen hafız bülbül efendi tecvit üzere kıratı kur'an farzolduğunu bilirken kat'a tecvide riayet etmeyip lahnile tilâvet etmekle haramı irtikâp ve daima esvatı mutrip ile teganni eder. Salisen müezzin molla horoz dahi evkati hamse de vakti gözetmeyip kendi kavli mücerredi ile bîvakit ezan okuyup halkı bîyhude uykudan uyandırır. Rabian yeşilbaş beşe dahi nakibüleşrafdan yedinde hüccet olmayıp kendiliğinden başına yeşil sarınır müstebit bir

mürtekiptir. Hamisen baykuş ve akbaba ikisi dahi matuh velâya'kil ve kelamları müşevveş kimselerdir. Ve bakilerinin hal ların dahi buna kıyas eyleyin. Cümlesi mechulün -neseb kimse lerdir. Akvalları sıtkâ ve kizbe muhtemeldir hala bunlarda bu ameller var ve mevcut iken şer'an şahadetleri makbulmidir tezkiye olunsunlar dediklerinde kibarı tüyurdan sikat-ı sahibatilkelamdan hacı tavus efendi ve balıkçın kethuda der viküsü ve saka kuşu, kuğu dede ve deve kuşu ve saatci guguk nam halife ve sairlerinden sa-

lifüzzikir şahitlerin keyfiyeti ahvalleri sırren ve alenen tafahhus ve tezkiye olunduktan sonra zikrolunan şahitler müstakîm ve dindar ve her veçhile ehli hak ve perhizkâr ve bigaraz kimse lerdir kendi nefsimize dahi şahadet etseler makbulümüz deyu hüsnühallerin haber vermelerile merkumların şahadetleri kabule yakın olmağın şer-işerif mucibince mezkûr şahin hınzırın ve balaban hunfeşanın taziri şedit ve hapsi medit ile üç gün aç kalmalarına tenbih olunmağın gibbettasdik mavaka bittalep ketbolundu. Tahriren fi'amedeni lâklâk.

Şuhudülhal:

Süllün bey
Cebeci toygar beşe
Kuzgun hoca efendi
Ağaç kakan beşe

Zendos serçe beşe
Karataavuk beşe
Karabatak beşe
Hacı civciv
Zaimi derya martı ağa
Yelkovan ve saire

FÜTÜVVETÇİLER, BONDUKÇILARIN YAKINLIĞI

Subhuâşada (cilt 12. sa 274) fütüvvet libası giydirenlere verilen berat suretleri bahsinde okuyoruz. Malûm olduğu üzere 14 ciltlik bir yığın teşkil eden bu eser aşağı yukarı bir münşeattır. Devlet teşkilâtını, halk teşekküllerini bu vesile ile bu ciltlerde mütalaa edebiliriz.

İşte ahilik, fütüvvetçilik ve bondukçuluk hakkında elde edeceğimiz malûmatı bu suretle elde ediyoruz. Müellif fütüvvet beratlarının suretleri hakkında şu başlangıcı yapmaktadır :

Halktan büyük bir kısım fütüvvet libası giyerler. Bunun için aralarında şartlar, töreler kurulmuştur. Bu işin aslını hazreti Aliye kadar çıkarırlar.

Bu gün aralarında cari olan usul şudur: Her hangi bir adam, bu taifenin ulularından birisin-

den yol almak istese, bütün fütüvvet sahiplerinin iştirakiyle bir içtima yapılır, işte bu toplantı sırasında o ulu ilerler, talibine fütüvvet libasını giydiren bir kâseye veya başka bir kaba su kor, üzerine tuz dökerek karıştırır, mevcutların hepsi de ayağa kalkarlar, talibe bu fütüvvet şerbeti denilen tuzlu suyu içirirler. O adam bu uluya bağlanmış olur. Bu işi hükümdarlar da deruhte eylemişlerdir. Ümerasına bu vazifeyi yapabilmesi için beratlar yazarlardı.

Nasıl ki Abbaslı halife bu işi bizzat deruhte etti. Kendisi halife olmazdan önce yani 578 H. de Abdülcebbar adında birisinden bir fütüvvet libası giymişti.

İbni Esir Nasırın hayatından bahsederken şöyle der: en mü-

him meş'galesi Bundukçuluk, Fütüvvetçilikti. Kumandasının yetiştirdiği memleketlerinde fütüvvet kulüplerini dağıttı. Bu işi yapabilmek için kendisinden şerbet içmek, şalvar giymek lâzım geldiğini ilân eyledi. Bütün Sultanlar, emirler birer birer Bağdada gelerek fütüvvet libasını giydiler. Kendi izni olmaksızın kimse bunduk kullanamayacaktı. Iraklıbni Zeft adında birisi kendisinden el almadı. Iraktan kaçarak Şama geldi. Bir çok vaatlerde bulunmuş ise de Nasırın emrine boyun eğmemiş, bu muhalefet bana kâfi şeref-tir demişti.

Biliyoruz Alâüddin Keykubadın babası Keykâvüs Sinobun fethini Abbasslı halifeye bildirdiği zaman kendisinden fütüvvet beratı istemişti.

İşte bu teşkilata ehemmiyet vermiş olan sultanlar böylece fütüvvet icazetnameleri verdikleri gibi, ayrıca Bundukçuluk başbuğluğu için de aynıyle berat ve icazetname veriyorlardı. Her ikisine de fütüvvet tevkii derlerdi. Selâhaddin -İ- Eyyubi de buna ehemmiyet verivordu.

Gerek Ayyarlar, gerek Ahi-lar, gerek Bundukçular yüzün-

den bir tnkim istilâhlar meydana geldi. Bütün bunları toplamış olsak bayağı bir lügat kitap-çığı olurdu.

Meselâ Bunduki bir nevi libastır. Belliki Bundukçu libasıdır. Ketenden olup üste giyilir. Tarih kitaplarında sayılmış olan vak'lar derlenirse mazideki bu halk teşekküllerinin faydalı bir tarihi yazılabilir.

425 seneleri vak'aları içinde tarihi kâmilde geçen şu vak'a bir çok malûmat düğümlerini taşımaktadır. Aynıyle Konya okuyucularına sunuyoruz:

Bu sene içinde karavaş, ayyar bercemiye tutturup suda boğdurdu. Bunun sebebi şu oldu: karavaş asker amilini öldürmüştü. Ayyar bercemi karavaş gelerek aralarındaki dostluk sebebiyle bu katil hakkında istizahta bulundu. Karavaş onu da yakalattı. Ayyar kendisine fideyi necat olarak bir çok para adadıysede kulak vermedi, onu da suda boğdu. Bu berceminin ehemmiyeti pek büyüktü. Dünyaya sığmaz olmuştu. Müteaddit hazneleri vurdurmuştu. Bir gün halk hatibe karşı feveran ederek ayyar bercemi namını hutbede zikretmesini istediler. eğer

berceminin adı anılmazsa ne sultanın, ne halifenin adını anmağa müsaade etmiyeceklerini haykırdılar. Bunun İrakta menakibi

çoktur. Maamafih fütüvvet ve mürüvvet sahibi idi. Kadınlara asla taarruz etmezdi. Aman deneyleri affederdi

SELÇUK TARİHİ İBNİ BİB'DEN

H. FEHMİ TURGAL

— Üstü geçen sayıda —

Sultan Rüküddin Süleyman şahın oğlu İzzüddin kuç Arslanın padişahlığı:

Sultan Rüküddin Süleyman şah vefat edince kendi sancakları altında Tokattan beraberinde getirdiği ve bir takım büyük devlet işlerinde kullandığı, sırlarına agâh eylediği ümeradan Nuh Alp, Emir Mende ve Türink gibi beyler Sultanın henüz rüşte ulaşmamış küçük fakat harekât ve sekenatından ve alnında parlayan istidat nurundan kifayet ve kudret melekeleri anlaşılan oğlu İzzüddin kılıç Arslanı Tolun ay gibi Saltanat tahtına getirdiler. Her birisi hulûs ile babasından gördükleri nimetin hakkını ödemek için devlet işlerini yürütmeğe giriştiler. Saltanat namus ve şerefini muhafaza yolunda

her ne mümkünse yapıyorlardı. Saltanat havasını bulandırmak istiyen muhâliflere karşı kudret ve huzurlarını heba eyliyorlar, hükümdarlık törelerine en mükemmel bir surette riayet ediyorlardı. İslâm melikleri ve sultanları, Rum ve Ermeni Tekür ve Kayserleri büyük bir hürmetle Selçuk ailesine karşı olan tazimlerini iyfada müsaraat gösteriyorlar, hazneye vermekte oldukları haraç ve bağları muntazaman yollıyorlardı. Saltanan simasında en küçük bir küdüret eseri görülmemesine muvaffak oluyorlar, her gün geçtikçe onun kudret ve azametinin arttığı müşahede olunuyordu. Hatta bu şahzadenin devrinde batı denizi sahillerinin en mühim bir

kal'ası, hava ve mahal yönünden en güzel ve müstesna bir bölgesi olan İsparta kal'a ve vilâyeti zabtû teshir olunmuştu. Her gün bir minber kurmaya, her gün bir ordu kırmaya azmeylemişlerdi. Hepsi de himmetlerini halkın rahat ve huzuruna, vilâyetlerin asayiş ve sükûnuna bezleyiyorlardı. Bütün melikler ve sultanlar kendi devletlerinin huzur ve saadetlerini bu devletle olan rabitalarının bakasında gördükleri için antlaşmalarını, uzlaşmalarını yenilemeğe müsraat eyliyorlardı.

Yağıbasan oğlu Muzafferüddin Mahmudun hacip Zekeriyayı sultan Gıyasüddin keyhüsrevi davet için göndermesi :

Yağıbasan oğulları Muzafferüddin Mahmut, Zahirüddin İli, Bedrüddin Yusuf sultan Gıyasüddin Keyhüsrevin taraftarlarından olması dolayısıyla nifak yolunu tutmuşlar, birleşme yolundan sapmışlardı. Sultan Gıyasüddine karşı vefakârlık iyfasını kendilerine bir vazife edinmişlerdi. Eski denberi onun emellerini her şeylerine tercih ve takdim ediyorlar, onun muhabbet ve hürmetini gönüllerine nakşeylemiş bulunuyorlardı. Bu üç kardeş uçların başbuğu idiler. Oraların beyleri, aşiret uluları hep onla-

ra tâbi idiler. Bu sebeple o taraflıların yüzlerini Gıyasüddine çevirmişler ve onlardan söz almışlardı. Buna dair kendilerinden alınmış imzalı ahitnameler de vardı. Kifayet ve dirayette benzerlerine pek üstün olan, eskiden onun hacipliği rütbesini almış bulunan ve Rumda konuşulan beş lisanı mükemmelen konuşan, hangi dille konuşsa o dil sahiplerinden hiç ayırt edilmeyen hacip Zekeriyayı bu iş için seçtiler. Gıyasüddine yazılan mektupları, antnameleri bir asa içerisine koyarak Zekeriyaya teslim eylediler. Ve kendisine keşiş elbisesi giydirdiler. Eğer bu işte muvaffak olur. Gıyasüddin yeniden Selçuk tahtına dönerse ve onun hümayun çetresinin kartalı Anadolu üzerine kanatlarını yeniden yarsa mukabilinde istediklerini iyfa edecekleri hakkında ümeradan imzalı teminatlar aldıktan sonra Tanrıya dayanarak yola çıktı. Mefruzum Melikinın memleketinde sultanın sarayını tanıdı. Onun etrafında tezgînmeğe başladı. Sultana haber göndermek için bir adam elde etmek istiyordu. Akşama kadar bekledi. Sırrını tevdi edecek yarar bir adam rast getiremedi. Ye'is ve korku içinde

dönüp bir harabede geceledi. Yarındası gün yine oraya geldi. Aklı kulak kesilmiş bütün mevcudiyetiyle Cenabı Hakkın mukadderatına intizar ediyordu. Tam sıcak bastığı sırada şehzade İzzüddin ve Alâüddin bir küme hususî köleleriyle seyrana çıktılar. Seyran sonunda bir çimenzarda bir ırmağın kenarına gelerek oyuna başladılar. Her çocuğun yaptığı gibi onlar da değirmen yapmağa ve su ile döndürmeğe başladılar. Gûya bu suretle feleğin çarkını bizim muradımız üzerine dönmiyorsa da, meserret ve saadet suyu bizim arkımıza akamayorsa da bir gün belki bu oyun Fal ile kuvveden file, bu şaka hezilden hakikate inkılâp eder demek istiyorlardı.

hacip Zekeriya melik İzzüddin Keykavusun yanına geldi. İzzüddin gençliğinde emsalsiz bir melâhate malikti. Cenabı Hak ezeli tezkâhında böylesini henüz nakşeylemiş değildi. Görenler Yusufu görüpte söyleyenler gibi (Ma haza beşeren in haza illamelekün kerim) ayetini okurlardı. Zekeriya yaklaşıp hiç çekinmeksizin onun yanağından bin cana değer bir öpücük aldı.

Melik, bu halden müteessir olarak koştı babasının yanına

giderek arzeyledi. Bana karşı bir keşiş şöylebir edepsizlik işledi dedi. Sultan çarçabuk aranarak bulunmasını buyurdu. Derhal bulup getirdiler.

En acele bir surette sorguya çekilerek siyaset yapılmasını emreyledi. Bu meyanda Hacip Zekeriya serpuşunu kaldırarak kaşıyla bir işaret verdi. Sultan kendisini tanıdı. Zamanın mizacına uygun bir suretle tahkikat-tan şimdilik vaz geçilmesini rica eyledi. Yakınlarından birisine Farsça sen bunu al götür, istediğim zaman çabukca getirirsin dedi. Saray yabancılardan boşalınca Sultan Zekeriyayı getirtti. Gökten inmiş bir saadet, ansızın gelmiş bir talih gibi sevinç müjdecisi kapıdan girdi. Yapılan bu densizlik bu yakınlığı temine matuf idi deyerek padişaha güzel bir dil, tatlı bir ibare ile dualar etti. Padişah kardeşim nasıldır deyince: onun vaziyeti azamet evcindedir. Felek onun keyfine göre harekettedir. Atının nalını kulağına küpe olarak takmaktadır. Gürcistan meliki kendisine arzı teslimiyet etmiştir deyerek anlatıyor ve arasına gülümseyordu. Sultan ferasetle işin farkına vararak ne gülüyorsun buyurdu. Zekeriya eğer müsaade buyurulursa

daha yakın gelerek hakikati olduğu gibi arz edeyim deyerek müsaade aldı. Sultana sokularak kaziyeyi baştan sonuna değin anlattı. Yağıbasan oğulları Müzafferüddin Mahmut, Zahiyrüddin ili, Bedrüdün ile başka Uç Türkleri beylerinin gönül ve elbirliğiyle memleketine taze hayat bahşeyemesi için kudumuna muntazır olduklarını mufassal olarak arz eyledi ve işte gönderdikleri ahitnameler ve arızalar deyerek getirdiği vesikaları takdim eyledi. Sultan mektupları okudu, ahitnameleri tetkik eyledi. Her ne kadar kardeşinden zulüm ve fenalık görmüşsede vefatına pek müteessir oldu. Gözlerinden yaşlar akmağa başladı, Ve ilâve eyledi. Sultana Allah rahmet eylesin hısımlık kardeşlik tanımadı, Dünya saadeti için bütün şefekat ve mürüvvet kapılarını seddeylediyse de fitnelerin itfası, asi ve dağilerin, kâfirunniam olanların defü tenkili için bir seddi İskenderdi dedi. Ve melik Mefruzumu da çağırarak vak'ayı onada anlattı. Uç günlük bir yastan sonra dördüncü günü kal'a sahibine artık mevrus memleketime dönüyorum dedi. Bunun üzerine Mefruzum madem ki öyledir azdan çoktan, sesliden sessizden, kışneyen ve

anırandan mal namına her ne varsa hepside padişahın hizmetlerine feda olsun. Yol levazımının hazırlanması için adamlarına emir verdi. Kendisinin ve evvelce kendisine tezviç eylediği kıızıyla oğlunun da bütün adamlarıyla birlikte rikâbi hümayonda hareket edeceklerini bildirdi.

Sultan, kendi bütün çoluk çocuğuve kapu halkı hepsini de ihsan ve lutuflarına garkeylediği Mefruzum adamlarıyla hareket eyledi. İznika geldiklerinde Vasilyos memleketinden çıkmalarına mümanaat eyledi, Ben Rünüddin'in oğlu ile ağır antlarla tevsik eylemiş muahede akt eylemişimdir. Benim için bu muahedeleri ve antları bozmak imkânsızdır. Benim memleketim sınırından kendisine bir kastın tevcih edilmesine müsaade etmekliğim muhaldır dedi. Bir çok kilü kalden ve birkaç gün aracılardan gelip gitmesinden sonra nihayet şu şartlarla müsaade eyledi. Konya tahtına oturunca şimdiye kadar Konya hudutlarında Bizanslılardan alınmış *Lôdik ve Honas* gibi kal'aları tamamiyle imparatorun adamlarına teslim edecek ve çocuklarıyla hacip Zekeriya o zamana değin imparator katında rehin kalacak, ancak bu vaitlerinin cazından sonra gitmelerine müsaade edilecekti.

İşte bu anlaşma üzerine Sultan, Mefruzum ve bütün kapı halkı hareket eylediler. Ve Anadolunun Uç denilen sınır kısmının yanlarına ulaştılar. Bir kaç gün sonra hacip Zekeriya Vasilyosa giderek malûmdur ki Sultan şehzadeleri pek nazik yaradılışlıdır ve naz ile terbiye görmüşlerdir. Evde oturmak-tan usandılar, sıkıldılar. Bu suretle sıhhat ve mizaçlarının bozulacağından korkuyorum, çocukların böyle bir hale uğramalarından imperatora ne fayda terettüp eder dedi. Bunun üzerine Vasilyos günde iki def'a sabah ve akşam atlanarak mesirelerde, bağ ve bahçelerde dolaşmalarına müsaade eyledi. Kendi güvendiklerinden bir kaç muhafız da kendilerine iltihak ediyordu. Zekeriya kendileriyle birlikte seyrana çıkan Bizanslılara son derece ikram ve ihsanlarda bulunuyordu. Onlarla yaptığı konuşmalarda Anadolunun geniş ve bol tahsisatlarından, maaşlarından sultanların ihsan ve inayetle kanun ve törelerinden ve saireden bahsederek sezilmez bir surette onları kendi daveti çenberine alıyordu. Öyleki heriflerin kendi vatanlarından alâka ve muhabbetleri kesiliyordu. Hatta bir gün Vasilyosun son derece

mutemetlerinden birisi Zekeriya'yı yalnızca bularak padişahın şehzadeleri bu esaret bağından neye kurtarılmıyor bu ayrılığın bu denli devamına neden müsaade olunuyor diyecek oldu. Zekeriya kendisine bu sözü değil dile getirmek, gönülde tutmak bile caiz elmaz. Hem nasıl olur sultan ahtü'peyman eylemiştir. Oğullarının teslim ve iadesine *Lâdik ve Honas* gibi kal'aların teslimine kadar rehin bırakmıştır. Böyle bir ahti nasıl bozabilir. Farz edelim ki böyle bir hal oldu. Bunun husule getireceği utanç ve hicaptan nasıl kurtulabiliriz. Rum cevap verdi. Bu sizin söyledikleriniz akıllılar katında dağ ve sahralarda ruzgâr gibidir. Bunlar bir takım bahanelerdir. Akıllıların pazarında iki para değeri yoktur. Kifayet sahiplerinin tartisiyle hiç bir dirhem tutmaz. Bu gördüğünüz Vasilyos adamları benim hep hısımlarımdır. Onlara bumes'eleyi açarım iyice anlatırım biz şehzadelerle birlikte sultana ulaşırsak bu vesile ile iki hizmet yapmış eluruz, Vasilyosun adamlarına teslimi deruhde edilen kal'aların teslimi de geri kalır. Bu iki hizmet bizim şeref ve haysiyetimizi son derece vükseltir derim dedi.

Zekeriya Rumun bir hile tuzağı kurmakta olmasından son derece endişelendi. Kendisinin esrarına nüfuz etmek istendiğini sandı. Bu izahata hiç kulak vermez göründü. Rum İncili haçı getirdi. ve bunlar üzerine yemin ederk doğru söylediğini tanıkladı. Sözlerinde doğru, niyetinde pek, şüpheden işkilden ari ve pak olduğunu temin eyledi. Zekeriya bunun üzerine arkadaşlarının da gelsin onlarda sizin gibi İncil ve haça karşı antlarda bulunarak doğruluk ve arılıklarını pekitsinler bu suretle bende sözlerinizin sağlamlığına bir kanaat hasıl olsun dedi. rum arkadaşlarını birer birer gizlice gördü. İlk önce şakadan gibi bu maksadı öne sürüyordu. Hangisini bu işe elverişli, yarar ve sadık buldiyse kulağı vasıtasıyla midesine hazırlamış olduğu vait ve ümitten mamul tatda şarap ve macunu içirdi. Toptan ve kat'î olarak bu işe karar verdiler. Hepside bir tarağın dişleri gibi bir ve müsavi olmuştu. Bir gün şehzadelerle akşam gezintisine çıkmışlardı. Bir avlağa ya yılarak ava başladılar, oraya koşuyorlar buraya koşuyorlar, her an bir av yakalıyorlardı. Önlerindeki ormandan azaltı bir domuz çıktı. Kacmağa

başladı. Onlarda arkasından koştular. Tesadüfi av yüzünü Anadolu'ya çevirmişti, orada kendisine bir sığınak bulmak arzusunda idi. Fali sadık ve vahyi natık deyerek tefe'ül ettiler. Muvaffakiyet ve zafer alâmeti görmüş gibi sevindiler, yolu tuttular, şiddetli bir ruzgârla yarışarak sabaha kadar yürüdüler. Türk sınırına gelmişlerdi. Sultan, Uçtaki halk ile uzlaşmak onların gönüllerini kazanmakla meşguldu. Daha evvel kurtuluş haberini ulaştırmak için sultana ulakla maktup göndermişlerdi. Kal'aların teslim edilmemesi lâzım geldiğini arz ediyorlardı. Hâsımların ümit şişesi kırıldı. Şehzadelerin sslâmetle sınırdan girdiklerini duyan Sultanın ümidi fevkal'âde arttı. Uçlulara lûtfu ihsanını bezl ederek hep birlikte Konyaya hareket edildi.

kılıç Arslan oğlu sultan Gıyâşüddin keyhüsrevin konayı çevirmesi:

Sultanın mübarek kudumunu duyan Konyalılar sultan Rük-nüddine karşı olan vefakârlıkları perdesinden oğlunun muhafazası için müdafaaya azmeylediler. Ve muharebe esbabını hazırladılar. Ve sultana haber yollayarak biz sultan Rük-nüddin ile oğlunun saltanatı hakkında sözleşmiş, antlaşmış, çetin mi-

saklar yapmışsıdır. Bu ahitlerin bozulmasına, bu akitlerin çözümesine müsaade edemiyeceğiz dediler. Nahvet ve gururu şeytani sultanın intikam cehennemini alevlendirdi. Müsamaha ve mücamele yularını elinden bırakarak teberlerle, baltalarla, tahralarla bağları kestirmeğe başladı, şehre yakın köşkleri, evleri merhametsizce kazmalarla, külünklerle yıktırdı. Şehrin sahrasındaki mamureleri ateşe verdi. Konya halkı bu insafsızca hareket karşısında mertliklerini, vefakârlıklarını sekteye uğratabilecek en güçlük bir teessür bile göstermediler. Sultan Kılıç Arslan kendilerine, biliyorum eğer fırsat bulacak olursa amcam benim adamlarımı, yakınlarımı tamamiyle mahvedecektir. Lâyık olan siz kendi varınızı yoğunuzu faydasız olarak mahvetmemelisiniz, kendi iyiliğiniz için en uygun yol ne ise ona sarılmalısınız eğer benim canımı bağışlarsa o benim için bir nimet ve ganimet olacaktır. Bu emir üzerine sultanın katına haber ulaştırdı. Biraderiniz merhum Rük-nüddin sizin muhasara ile meşgul iken biz ona türlü ricalar ve şefaatler arzylemiştik. Kabule lââyık görmemişti. Bu yüzden zati şahanenizin mu-

hafazası yolunda bütün atalarımızdan kalma neyimiz varsa hepisini heba etlemiştik. Senin selâmet ve huzurun müdafaası ve savaş silahlarıyla korumuştuk. sonunda biraderinizin elinden bütün mallarınızla, çoluk ve çocuklarınız ve adamlarınızla kurtularak azimet buyurmuştunuz. Şimdi uğurlu kudumunuz vaki oldu. Sizin adalet ve şefekatinizden Beklenen bu değildi. O sıradaki tevazu ve meskenetiniz nerede, şimdiki tehevür ve tecebbürünüz nerede. Bu nahvet vetekebbürünüz zübizim mütemadi surette yaptığımız çetin müdafaalar sırasında izhar etmeli idiniz. Biz o zaman sizin kötülüğünüzü isteyenlere şehrin yöresinde tutunmağa bile meydan bırakmamıştık. Sultan buna cevap olarak benim o zaman taliim düşüktü, felek bütün nuhusetini benim amalimin mahvüne tahsis etlemiştir. Muhafızları amacınızla fikir terkesinden olup kemana koyduğum her ok boşa gidiyordu. Bütün çalışmalarımın, mücadelelerimin kuvvet ve ömür israfından başka bir netice vermiyeceğini biliyordum. Saltanat hariminin hürmetinimuhafazada nimet mukabilinde gereken faziletlerde, raiyyetliğe lââyık vazifelerde hiç bir noksan göstermemiştiniz, Bu cefa ile o

vefa, • muhabbet ile bu kabahat hiç münasebet almayor. dedi. Konya ayanı cevap verdi. Biz bu saltanatın memelerini emmişiz, o devletin lütfü ihsaniyle gelişmişiz, Hüdavendıgârlarımızın oğullarına hiç bir hürmetsizlik kelimesine razı değiliz, biz eski sultanlara karşı daima hörmetskâr bulunduk. Onların sayesinde fitnelerden, belâlardan emin olduk. Bizim huzurumuz onların sayesinde hiç bulanmazdı. Birbirimize baba, kardeş, evlât deye hitap eylerdik. Siz kardeşinizin oğluna bizden daha merhametli ve müşfiksınız. Saltanat tahtını teslim hususunda çekilen sıkıntı, her iki tarafın salâhından başka bir şeye mahtuf değildir. Biz ümit ederiz ki sultan, birader zadesine onun pederinin kendi şehzadelerine yaptıkları kadar lûtufta bulunsunlar, o kendisini selâmetle ve saadet ve ikramla yola çıkarmıştır. Kendilerine karşı yolda sui edepte bulunanları tamamiyle kahreylemişlerdi. Eğer bu hizmete de mukabele lâzım gelirse misli ile olsun yapılmalıdır. Memleketten iradı kendisine kiyafet edecek bir yer intihap buyurulmalıdır. Padişah bu suretle sılai rahme

iltifat buyurulursa biz sultanı el öpmek için derhal yüce katlarına iletceğiz. Sultan bu haberi hüsnü telâkki eyledi, ve muvafakatini beyan eyledi. Babası Rüknüddinin presliği zamanında bulunduğu Tokatı kendisine ihsan eyliyordu. Böylece menşurunu yazdırdı, adamlarına ayrı ayrı rutbeler, timarlar tahsis olundu. Gelen elçilere yakınlarından maiyetlerini de katarak Konyaya gönderdi. Sultan bu elçilerin getirdiği mektupları ve haberi öğrenince korkusundan saltanattan vaz geçerek amcasına gitti. Sultan birader zadesinin geldiğini öğrenince oğulları İzzüddin ile Alâüddini karşı yolladı: Kendisini son derece izzaz ve ikramlarla karşılamalarını buyurdu. Rüknüddin amcasını görünce hemen yer öptü. Önünde elpençe durmak istedi. Sultan müsaade etmedi, yanında oturttu, yanaklarından öptü, tesellilerde bulundu, tamamiyle gönlünü aldı. Şahane bir altın kabzeli kılıç, kıymetli atlar, murassa takımlar ihsan buyurdu. Ahval düzelinceye kadar bir müddet *gâvâie* kal'asında ikamet ederek bil'ahere Tokada gitmesini ferman buyurdu.

Ayyarlar ve Ahilere dair notlar

Fütüvvet ehli olan Ahilerle, Ayyarların aynı teşekküller olduğunu bize öğreten tarihsel kayıtlar vardır. Hatta bunduk endazlar bile bu zümreden sayılabilir. Hepsinde de fütüvvet esastır. Ayyarların silâhşorlukları, harikul'ade işler yaptıkları anlaşıyorsa da Bundukçular gibi hususî bir silâh kullandıkları anlaşılmıyor. Ahılar da silâşordurlar. Ancak daha ziyade bir ahlâk tarikatı halinde müşahede olunur. Bu küçük ayrılıklar aynı din içinde türeyen muhtelif mezhepleri andırmaktadır. Sübhü aşada Abbaslı halife Naşırın Fütüvvet şeyhleriyle, Bunduk endazlar şeyhlerine ayrı auru beratlar verdiğini görmekteyiz. Ayyarların; Ahılar gibi başbuğlarından şalvar giydiydikleri, şed kuşandıkları, fütüvvet şerbeti içtikleri aşağıdaki tarihsel kayıttan anlaşılmaktadır,

Tarihi Kâmil cilt 11.Sa 24.

Bu yılın Zilhiccesinde Ayyar; ibni Bekranın Bağdat ve İrakta

işleri çetinleştirdi. Adamları çoğaldı. Açıkta etrafında bir çok evbaş olduğu halde atlanarak dolaşıyor, gösterişler yapıyordu. Bağdat valisi, Şerif ebu Kerem bundan korkmağa başladı. Ezic kapısının muhafızı olan kardeşi oğlu Fbu Kasıma ibni Bekrandan şed kuşanmasını, fütüvvet şalvarı giymesini tavsiye ve emir eyledi. Bu suretle onun şerrinden bir dereceye kadar emin olacaktı.

Ayyar İbni Bekran bir çok zamanını köylerde ve mülhakatta geçirirdi: Bezaz oğlu adında bir refiki vardı. Bununla birlikte işi ilerlettiler. Enbar kasabasında namlarına para bile kestirdiler. Bağdat şahnesi ile vezir Şerefeddin vali ebu kereme haber yollayarak ya İbni Bekranı öldür, yahut biz seni öldüreceğiz dediler. Vali kardeşi oğlunu çağırttı. Mes'eleyi anlatarak bak ya kendini ve beni ölümden kurtar, ya İbni Bekranı koru dedi. Kardeşi oğlu İbni Bekranı öldürmeği vait

eyledi. İbni Bekran geceleri vali ebu Kerimin kardeşi oğlu ebu Kasımın evine gelmeği adet edinmişti. Orada kalır, eğlenirler, şarap içerlerdi. Yine bir gece adeti veçhile gelmişti. Şaraba başlandı. Ebu Kasım ilk önce bir bundunu bularak Ayyarın silâhlarını aldı. Ondan sonra da üstüne saldırarak öldürdü. Halk şerrinden kurtuldu. Bundan sonra refiki Bezaz oğlunu kolayca yakalatarak astırdı. Pek çok yoldaşları da öldürüldü. Fitne basıldı. Halk rahat buldu.

Bu tarihsel kayıttan anlıyoruz ki Ayyarlar mesleğine girenler şed kuşanıyor, fütüvvet şalvarı giyiyor. Ahılarda da şed kuşanmak, şalvar giymek, fütüvvet kâsesi içmek vardı.

Ahıların nasıl Selçuk tarihlerinde ancak müttaki bir sima arz ediyorlarsa Ayyarlar da ancak isyanlar ve karışıklıklar dolayısıyla tarihte görünebilirler. Aşağıda alacağımız kayıt gibi. Tarihi kâmil 11 cilt . 36. Sa.

Bu yıl Ayyarların işleri (sene 538) arttı. çoğaldı. Bu hal vezirin oğly ile Kavurdun sebebiyle takip edilmemelerinden neşet etmişti. Kavurd oğlu Sultan Mesudun kaynağı idi. Gerek vezirin oğlu, ge-

rek Kavurdun oğlu Ayyarlardan hisse alıyorlardı. Bağdat Şahneliği naibi ildeğiz adında dirisi idi. Bu zat kahraman bir zalimdi. Bir gün Sultan Mesudun huzurunda bulunurken sultan kendisine siyaset ve idare iyi gitmiyor, zaiftir, halk eşirranın elinde mahvolmaktadır deyeceh oldu. İldeğiz karınızın kardeşi, vezirinizin oğlu Ayyarlarla birlikte hareket edince müfsitlere karşı hangi kuvvet müessir ve kuvvetli olur cevabında bulundu. İşlerin iç yüzünü anlattı. Bunun üzerine sultan şimdi her ikisini de nerede bulursan yakalayıp öldüreceksin emrini verdi. Eğer terahi gösterirsen seni öldürecekim buyurdu. İldeğiz sultanın mühürünü alarak çıktı. Vezirin oğlunu bulamadı, adamlarını tutturdu, Kavurdun oğlunu tuttu adamlarıyla, yoldaşlarıyla astırdı. Sabah olunca halk olani biteni öğrendi. Sultanın kaynını asılmış görerek Ayyarlar korkup kaçtılar. Halk sükûn ve selâmete erdi.

— Ayyarların mesleklerini hakikî olarak öğrenemiyorsakta prensleri içine çekecek kadar cazibeli olduğu açıktır.

Konya

Mektubatı mevlâna hakkında

Kurun gazetesinin 20 Eylül Pazar nushasında (Konya ile ilgili iki esere dair) başlıklı bir yazı okuduk. Sayfalarımızda geçen bir bahiste mektubat mukaddimesinde geçen bazı yazılarla tezat teşkil etmekte olduğundan, hangi tarafın doğru olduğunu tayinde zorluğa tesadüf edildiğinden bahsediliyor. İlk önce bu kıymetli eserden okuyucularımıza bir az malûmat vermeği muvafık buluyoruz.

Mevlâna Celâleddini Ruminin bir takım zamanı ricaline yazdıkları mektuplar vaktiyle bir araya getirilerek bir cilt haline konmuştu.

Bu eşsiz ve kıymetli hazineden mustakları mahrumdu. Mad-di manevî bir büyük emek ve himmet sarfile Doktor Feridun Nafiz tarafından aynı ile bastırılmakta olduğunu sevinçlerle haber almıştık. Son aylar içerisinde bir takım şerhlerle, kıymetli mukaddimeler ve haşiyelerle muazzam bir kitap halinde basıldığını gördük. Konyamızın Kültürel simasına ayrıca bir revnak ve şeref bağışlayan bu kıymetli eserden bahseylemek ve kadir bilen okuyucularımıza müjdelemek esasen gayemizdi. Şimdi hem o vazifeyi yapıyoruz, hemde vakit gazetesinde ileri sürülen tereddüdlere cevab veriyoruz.

Ciltlerle yüksek mesnevilerini okuyup göklere yücelen gö-

nülleri mevlânanın beşeriyetile temasa getiren, şiir ve tasavvuf Hünkârının maddiyetile yüz yüze gelinmesine yardım eden bu şah eseri bize sunan tabiine binlerce şükran. Onu candan tebrik ederiz. Eserin bu günkü ragıpları eskilerden daha çok ve daha mütenevvidir. Garpda belki şarktan ziyade bir hüsnü kabul görecektir. Eserin ihtiva eylediği mektuplar zamanının kültürel simasına göre yazıldığından izahını yalnız bir ihtisasa terk eylemek o ihtisası boğmak olur. Görülüyor Tab'ında mühim yardımcılar da temin edilmiştir. Ancak bu mektupları anlamak için yalnız *mütasavvif*, lisancı ve ehli lisan olmak kâfi gelemezdi. Gönül isterdi ki bu eserin tab'ında mükremin Halil gibi bir tarihçimizin de yardımı te'min edilmiş olsun. Bu suretle ne tabiini'ne musahhihini ne de şarihini tahtıye hakkımız olmayan tarih hataları meydana gelmezdi. Filhakika vakit gazetesinde bahsedilen (Âli Davut) ve (Mefhari Âli Davut) Tabirleri selçukların unvanları olmayup Abhar ülkesi sahiblerine aid bulunuyordu. Maamafih Selçuk Urğunun yüksek ve eski ataları içerisinde Davut adının da geçmekte olması tabileri kaçınılmaz bir giriveye uçurmuştur. Şunu da söylemeliyiz ki eserin yüksek mahiyet ve bünyesi ehemmiyet

ve kıymeti kemakân bakidir. Maktubat içerisinde sıralanmış olan o güzel istilahlar hakiki manalarile tertemiz yaşamaktadır. Zaten en birinci gayede mektubatin neşri değildir. Bize göre bu büyük eserin tab'ını başaranların bazı ehemmiyetsiz zuhullerini hatırlayan ve hatırlatanlar içinde ayrıca bir sevab zemini teşkil eder. Biz bu sevapdan istifade etmek cesareti-ni buluyoruz.

On mütehassısı sendeletecek bir mahiyette olan bu eseri bir iki fedakâr zatın neşri şerha kalkışması şayanı takdir bir cesareti medeniyedir. Bu zuhulleri bundan aşağı işaret edeceğiz.

20 No'lu mektubun mukaddimesinde daha doğrusu elkab sırasında geçen (Uğurlu, Uluğ, Kutluğ, Bilge, Dilge, inanç) diye sıralanan şu öz türkçe kelimeler üzerinde bihakkın tevakkuf edilmiş ve mevlânânın Türkçe yazmak istediği zehabına düşülmüş. Selçuklar zamanından kalma bir kaç parça türkçe şiiri biz ancak bu mukaddes aileye borçluyuz. Bunu isbat için bu tekellüflere lüzum yoktu fikrindediriz. İşte bu zehab zaruri olarak bir takım yanlışlara sebebiyet vermiştir. Bilge ve Dilge sözleri yanlış okunarak beline ve diline deyu türk harflerile tesbit edilmiştir. Maamafih eski yazıla-

rimızda ki imla ihmali nazara alınarak resmi hattın böyle okumağa da müsaide olduğunu söylemeliyiz. Ancak bu suretle okunsa bile sahifenin altındaki haşiyede görüldüğü gibi Nun ile ve arap harflerile beline ve diline deye yazılması doğru olamazdı. Zaten Metinde kelimeler kâf ile yazılmıştır. Hiç olmasın arab harflerile haşiyeye geçirilen kelimelere hitap Kefi olsun ilâve edilmeliydi. İş böyle kalmıyor. Bir kerre sendeliyen kalem yanlışlarda ifrad ediyor. Bektaşî tabirleri içinde geçen ve ilk kaili hacı Bektaş olduğu yine bu eserden anlaşılan (Eline Diline, beline) Gibi bir hitaba varılıyor. Metinde yalnız (eline ve Diline) kelimelerini tasnia yarayacak yalnız iki kelime varken mukaddimede; asıl metinde bulunmadığı halde bir Beline de ilâve ediliyor. Bu suretle (Eline, Diline, Beline mukayyet ol) vecizesi türediliyor. Burada kalınmıyarak nasılsa hacı Bektaş isnad olunan bu vecizenin hakiki kaili mevlâna olacağı hökmüne varılıyor. Eflâki de müteaddit yerlerde hacı Bektaşın Mevlânaya Ergin bir muasır olduğunu te'yit eden hikâyeler varken hacı Bektaşın böyle hakimane söz söyleyecek bir çağa gelmemiş olduğuda serd ediliyor. Hata silsilesi devam etmektedir.

Elkabın sonuncusu olan inanç kelimeside alemleştirilerek mana veriliyor. Ve mektubun mürselün ileyhi haline kctirilerek Tavaifi mülukten denizli beylerinin yani inanç oğullarının bu zat cedleri yapılıyor.

İlhanlık makamından yazılan yarlıklarda bazı zevat hakkında kullanılmış olan bu elkabı ibni bibi de sahibi divan ata melik için yazılan satırlarda müteaddit defalar görmekteyiz. Süleyman Pervane aynı zamanda Mogol naipliğinde nefsinde cem eylemiş olduğundan kendisine tevcih olunan emirlerde bu lekalar şüphesiz dizilidir.

Muinüddin bu yazıları mensup bulunduğu Mevlânaya gösterdiğinde şüphe yoktu. gösterilmesine de hacet yok. Mevlâna gibi zamanın en büyük sahibi kalemî buna vakıf olduğuna da şüphe yoktur. İşte mevlâna, mektuplarında hem mutad Farsca ve Arabca elkabı istimal etmişler ve hemde bu divanı ilhani tabirlerini kullanmışlardır. Sanıyorum ki bu telekki ile mektup gönderilmiş olan zevatın bu lekalar dolayısıyla mahiyetlerini, Hüviyetlerini tesbit etmek kolaylaşacaktır. Biz Konyada ki Müze kütüphanelerine de baş vurarak mektubatin orada ki nushasını gördük. Şu altı lakab ma'hut mektubda sırasile durmaktadır. (Uğurlu, Uluğ, Kutluğ, Bilge,

Dilge, inanç).

Alim, Adil, karşılıkları olarak Bilge ve Dilge kelimeleri kullanılır. Zaten Türkçe de Hakim için Yargıcı derler ki Dilmekle manaca yakındır. Doksanıncı mektubda geçen Emiri Ekâdiş kelimesi dolayısıyla mukaddimede bunun müfredi olan İkdîş kelimesine temas olunuyor. Burhanı katide ki manaya bakıldığı tasrih edilmişken buna itimad edilmeyerek İğdiş atlara kıyasen enenmiş, kesük kimseler olması lâzım geldiği iddia ediliyor. sanki Anadolu hadımlarla doluymuş ve bunlar taburlar teşkil eyliymiş gibi onlara emiri Ekâdiş diye birer başbuğ verilmiş. Bizim bu gün mürebbi yerinde kullandığımız Eğitim kelimesi ile bu kelime Ayni maddeden üremiştir. (Ekdi) Tufeyli manâsına kelmekle beraber hakikat da terbiye görmüş demektir. Esasen (İğ) Asil manasınadır. Gümüş tepe türkmenleri soy atlara İğdiş derler. Hatta Kayyaflara yani Yüzlere bakarak insanın soy ve so-punu anlayan kimselere Hazar civarında İğci denilmektedir. Bu İğciler bu günde mevcuttur. Yüzüne baktıkları adamın yedi kuşağına kadar sülâlesini tayin edebilirlermiş. Büyük luğatta da İğdiş bir hanede terbiye görmüş demektir. Arabca Rebib karşılığıdır. Gayri müslimlerden büyütülenlere de İğdiş denmiştir.

Sadrüddini Konevinia mektubat mukaddimesine dair sahifesine derç edilen meşhur ders hatıraları içerisinde ismi geçen Asaf Sadrüddinin kölesidir. Ders esnasında Üstad metinleri ona okutturur ve kendisi izahat veririrdi. Ondan bahseden satır Sadrüddinin Rebibi olduğunu yani İğdişi olduğunu tasrih eder. Selçukların Anadolu Rumlarından teşkil edilmiş kuvvetleri olduğunu biliyoruz. Camiüddüveldeki bizans faslında şu satırlar görülür.

(İkinci Teodoros Laskaris Rumelinde Bulgarla ve Tesalya başbugile uğraşırken Paleoloğos İznikden kaçarak Selçuk sultanının katine gitmiş ve Sultan kendisini Anadolu Rumlarından vücuda getirmiş oldağı kuvvetler üzerine kumandan tayin eylemiştir.)

Mukaddimede bu Alimlerimizce de ihtilaflı kelime hakkında kat'i hüküm vermeğe lüzum yoktur. Nasıl ki Tabiplerimiz bunu kat'i bilerek hadım karşılığı diye almışlardır. Doktor Süreyya bu bapta takdirkârane neşriyatta bulunmuştur. Daha başka Ufak Tefek Zuhüllere işaret edelim. Mürselün ileyhlerden birisi olan Naibüssaltana Eminüddin Mikailin kabri Sivri hisarda gösteriliyor. Ve buna Ustadı muhterem bay Tevhidin

makalesinden aldıklarını tasrih ediyorlar. Eminüddin Cımrı vak'asında idam edilmişti. Kabri malûm olsaydı Konyada bulunacaktı. Ustadın bahsettiği Eminüddinin kabri değil Sivrihisarda ki camiidir.

Hazreti Şemsin zıfayı taphanede olduğundan bilmem hangi münasebetle mukaddimede bahsediliyor. Taphane matbah zan edilerek ve her zaman istimal edilen matbahın içinde bu vaziyeti tahtı imkâna sokmak için araya bir perde gerildi. Halbüki taphane matbah değil istirahathanedir.

Selçuknamede müteaddit defalar geçtiğine göre Vüzera hastahane bulunan padişahı sarayın taphanesinde esirifiraş buluyorlardı.

Biz metinde ki yanlışları hoş görmek mevkiindeyiz. Çünkü Konya mecmuasını bile dizdirirken kök söküyoruz. Kaldı ki yüksek mevzuu Farsca çetin ibareler.

Bu ufak tefek hatalarla beraber eser yüksek kıymetini muhafaza etmehtedir. Uzak memleketlerde hatta İran matbuatında güzel akisler yapmıştır.

Ağır işlerin ağırlığıda çok olur. Tabiine derin teşekkürlerimizi takdim ederken samimi tebriklerimizide sunmakdayız.

Konya